

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXXIII

Нови Сад, септембар 2011

Књига 71

Број 9

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Доц. др Милан Почуча	Посебна имовина супружника / 447
Јелена Бркић	Недозвољене одредбе код уговора
о залози у нашем праву / 463

КАТЕДРА

Катедра Адвокатске коморе Војводине / 476

Др Радивој Степанов	Цивилизацијска спирала правде / 477
Др Слободан Бељански	Изводи из представљања књиге / 489

АКТУЕЛНОСТИ

Основан европски Правни институт / 492

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора Адвокатске коморе Војводине / 495

*Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК” Адвокатске коморе Војводине
о д л и к о в а н ј е
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом.*

CONTENTS

ARTICLES

- Milan Počuča Ph.D.** Separate Property of Spouses / 447
- Jelena Brkić** Prohibited Clauses in the Pledge
Agreement in Our Law / 463

CATHEDRA

Vojvodina Bar Association Cathedra / 476

- Radivoj Stepanov Ph.D.** The Civilization Spiral of Justice / 477
- Slobodan Beljanski Ph.D.** Excerpts from the Book Review / 489

CURRENT ISSUES

The European Legal Institute has been founded / 492

NOTICES

From the meeting of Vojvodina Bar Association Board of Directors / 495

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

Основана 1921. у Новом Саду

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Коста Мајински (1928–1932), др Никола Николић (1933–1936), др Василије Станковић (1936), др Славко М. Ћирић (1937), Владимир К. Хаџи (1937–1941), Милорад Ботић (1952–1972), Сава Савић (1973–1987), Мирослав Здјелар (1987–1994), др Слободан Бељански (1994–2004)

Уређивачки одбор

Др ЈАНКО КУБИЊЕЦ
главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Енике Вег, адвокат у Новом Саду, Милан Добросављевић, адвокат у Новом Саду, др Жељко Фајфрић, адвокат у Шиду, др Славен Бачић, адвокат у Суботици, мр Вукица Мидоровић, адвокат у Кикинди

Технички уредник
Јелица Недић

Адреса Уредништва
21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1
Телефон: 021/521-235; факс: 021/529-459
e-mail: panonija@eunet.rs
Рукописи се не враћају.

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Ч А С О П И С З А П Р А В Н У Т Е О Р И Ј У И П Р А К С У

Година LXXXIII
Књига 71

Нови Сад, септембар 2011
Број 9

Ч Л А Н Ц И

UDC 347.626.6 (497.11)

Доц. др *Милан Почуча*,
доц. на Правном факултету
Универзитета Привредна академија Нови Сад

ПОСЕБНА ИМОВИНА СУПРУЖНИКА*

САЖЕТАК: Имовинске односе супружника законодавац дели на односе који постоје у погледу посебне имовине и заједничке имовине супружника. И за једне и за друге карактеристично је да их у нашем праву регулишу императивне законске норме. Поред Породичног закона ове правне институте регулише и Закон о основама својинскоправних односа имајући у виду да се ради о имовини¹ над којом постоји право својине. „Посебну имовину супружника у браку чини она имовина коју је супружник стекао пре склапања брака, као и имовина стечена у браку деобом заједничке имовине или имовина стечена наслеђем, поклоном или другим правним послом којим се стичу искључиво права.”²

У раду се наводе правно нормирани начини стицања посебне имовине уз конкретне примере из судске праксе који појашњавају изложену материју. Јачањем индивидуалних права и питање посебне имовине и њено правилно разграничење од заједничке имовине супружника, постаје све актуелније са аспекта савременог права.

Кључне речи: својина, бестеретно стицање, брак, увећање имовине, новчана накнада, нематеријална штета

* Рад примљен: 04. 02. 2011. године.

¹ Под имовином подразумевамо скуп свих имовинских права и обавеза одређеног правног субјекта у који улазе стварна, тражбена и друга права.

² Милан Почуча, *Породично право*, Правни факултет Универзитета Привредна академија, Нови Сад, 2010, стр. 309.

1. Појам, предмет и управљање посебном имовином

Посебна имовина као имовинско-правни однос међу супружницима регулисана је одредбама Породичног закона, члановима 168–170. Из ових одредби произилази: „Посебна имовина је целокупна имовина сваког супружника која није обухваћена режимом заједничке имовине.”³

Иначе, посебна имовина се састоји од права – апсолутних (право својине и друга стварна права) и релативних (тражбена права). Ако у посебну имовину супружника улазе стварна права, као што је право својине, неодлучно је да ли се ради о својини или сусвојини.

Питање посебне имовине свој пуни смисао добија онда када се постави питање деобе заједничке имовине пред судом и утврђивање њеног састава. Да би се приступило деоби заједничке имовине, мора се утврдити шта су супружници имали у време закључења брака, а шта су имали у моменту трајног прекида брачне заједнице. Из тако утврђене имовине мора се претходно издвојити посебна имовина сваког супружника, с тим да се она, уколико је утрошена за стицање заједничке имовине, рачуна као допринос оном брачном другу који је ту посебну имовину уложио у стицање.

Уколико посебна имовина постоји у природи, враћа се супружнику чије је власништво, а према околностима случаја надокнађује се њена вредност, према ценама у време пресуђења. У прилог тези говори и судска пракса: „Кад су на основу грађења земљиште и стамбена зграда постали јединствена ствар, а један брачни друг по закону више нема право да му се по праву заједничке својине одреди удео на тако насталој јединственој ствари, јер је други брачни друг после престанка брачне заједнице својим средствима подигао стамбену зграду, онда се, брачном другу који је учествовао у стицању земљишта као заједничке имовине има досудити накнада у новцу, према утврђеној вредности његовог дела у земљишту, по ценама у време пресуђења.”⁴

Према актуелној судској пракси, уколико дође до парнице „Терет доказивања у погледу стицања посебне имовине лежи на туженом који треба да обара законску претпоставку из члана чл. 171. а) став 1. ПЗ у вези са чланом 180. став 2. и 3. истог Закона, да заједничку имовину чине ствари које су стечене радом у току трајања брачне заједнице, при чињеници да је ствар стечена за време трајања брачне заједнице.”⁵

³ Марија Драшкић, *Породично право и право детета*, Службени гласник, Београд, 2005, стр. 407.

⁴ Врховни суд Србије, Рев. 176/82.

⁵ Окружни суд Пожаревац, Гж. 1075/95.

Што се тиче управљања посебном имовином, сваки супружник има право да посебном имовином управља и њом самостално располаже (чл. 169. ПЗ). Он може овластити другог супружника да уместо њега управља том имовином. Ово право може пренети на свако пословно способно лице. У погледу правних послова у вези са посебном имовином примењују се општа правила имовинског права. Супружник може посебну имовину отуђити продајом или поклоном, дати је у закуп или залог, односно закључити било какав уговор о располагању посебном имовином.

2. Посебна имовина стечена пре брака

Што се тиче посебне имовине коју у брачну заједницу уноси један од супружника, супружник може унети различиту имовину. Од покретних ствари то може бити новац, грађевински материјал, аутомобил, радне машине, крупна и ситна стока и сл., а од непокретних земља, кућа, пословни објект и сл. Начин на који је ова имовина стечена је без значаја. Дилему категоризације имовине изазива ситуација када супружник неку имовину – покретну или непокретну, прибави пре закључења брака теретним правним послом (стекне у својину) нпр. купопродајом, али куповна цена буде исплаћена током брачне заједнице – учешћем или суделовањем и другог супружника нпр. отплатом кредита или на други начин. По једном мишљењу овако стечена имовина се сматра посебном имовином оног супружника који је имовину прибавио пре закључења брака. Ово стога што је пре закључења брака право својине постало саставни део имовине будућег супружника. Другом супружнику остаје једино право на накнаду за свој удео у плаћању купопродајне цене, дакле тражбено право. Овако је и у судској пракси „...Наиме, закључивањем брака и отплаћивањем кредита за купљени стан не може се извршити трансформација права својине и не може да део стана пређе у заједничку својину, без обзира колико је рата кредита у току трајања брачне заједнице исплаћено из заједничких средстава брачних другова... Отплата, пак, појединих рата које је тужилца вршила након смрти свог супруга, није од значаја за стицањање права својине за ствари на које се кредити односе, те за те износе она може исто тако истаћи облигационо-правни захтев према осталим наследницима свог супруга.”⁶ Други аутор⁷ сматра да је за оцену категорије имовине битно,

⁶ Врховни суд Македоније Рев. 675/83 од 17. 1. 1984.

⁷ Милка Јанковић, *Коментар закона о браку и породичним односима*, Привредна штампа, Београд, стр. 232.

kojim je sredstvima ta imovina stечена. Ako je zakључењем брака исплаћен битан део цене могао би се том супружнику досудити већи удео у ствари. Међутим, ако је незнатан део цене остао неисплаћен могла би у целини припасти супружнику који је уговор закључио пре заснивања брачне заједнице уз одговарајућу накнаду другом супружнику. На истој линији је и напред цитирана судска одлука, али под претпоставком „да је висина појединих рата тако велика да прелази нормалне трошкове становања, када брачни друг може захтевати да се за тај износ повећа удео у заједничкој имовини стеченој за време трајања брака или, ако нема друге заједничке имовине, да истакне облигационо-правни захтев”.

2.1. Девојачка спрема

У брачну заједницу жена може унети ствари које су њој лично потребне или служе за заједничке потребе брачних другова, док су неке намењене и као поклон бившем „будућем брачном другу” (девојачку спрему). Док заједница траје питање ове имовине се не поставља. Питање је актуелно у случају престанка брачне заједнице. У случају да ствари које чине девојачку спрему постоје у случају престанка брачне заједнице, жена има право да захтева да јој се све ствари предају, по основу права својине. Ако се ради о стварима које су из те девојачке спреме поклоњене брачном другу, о њиховом враћању одлучује се применом чл. 190. ПЗ По наведеној одредби уобичајени поклони које су брачни другови учинили један другом пре закључења брака или у току брака не враћају се ако брак престане разводом или поништењем. Ако се ради о поклонима несразмерно велике вредности, такви поклони враћају се у оном стању у коме су се налазили у тренутку престанка заједничког живота у браку. Ако је оваква ствар отуђена, враћа се вредност или ствар примљена за њу.

2.2. Зарада пре уношења у заједницу

Зарада супружника док не буде унета у заједницу, представља посебну имовину тог брачног друга. У судској пракси, заузет је став да се приликом утврђивања предмета заједничке имовине, и удела брачних другова у њој као заједничка имовина сматра само готов новац који је постојао у заједници као уштеђевина на штедној књижици, или као готовина у кући.

3. Посебна имовина стечена у току брака

3.1. Бестеретна стицања

Посебну имовину представља и имовина коју је један супружник стекао у току брака, али не радом већ наслеђем, поклоном или другим облицима бестеретног стицања.

Када је у питању стицање наслеђем, долази у обзир наслеђе на основу закона и завештајно наслеђивање.

Ствари добијене од трећих лица на поклон на дан венчања припадају и једном и другом брачном другу, осим ако из намере поклонодавца или природе поклоњених ствари не произилази да је поклон дат једном од брачних другова⁸, без обзира од чијих сродника је ствар добијена⁹. Иако ови предмети припадају и једном и другом брачном другу, не спадају у заједничку имовину супруга. На тим предметима супрузи постају сувласници. Поклон учињен у току брака једном супружнику је његова посебна имовина. У ову категорију улази и допринос родитеља једног супружника (бесплатно становање, бесплатна храна, бесплатно чување и одевање деце), који је управо дат за тог супружника, па се узима као његов допринос у стицању заједничке имовине. У току трајања брака неко од сродника може учинити поклон једном супружнику, мотивисан различитим разлозима, а да други супружник купи имовину на своје име, па будући да има пуноважни правни основ за стицања изврши укњижбу на своје име (чл. 33. ЗОСПО). Поставило би се питање третмана овако стечене имовине. „Када је суд утврдио да је имовина купљена за време трајања брачне заједнице између тужиље и туженика, да се иста води у јавним књигама на име туженика који је закључио и оверио уговор са продавцем, да је исплату купопродајне цене за ову имовину дао искључиво тужилин отац, као поклон, са искључивом намером да тужиља као његова ћерка не тражи свој наследни део после његове смрти, онда се ради о посебној тужиљиној имовини на основу које је она власник по основу поклона, а на основу одредбе члана 320. Закона о браку и породичним односима.”¹⁰

Но, постоји ситуација да је ствар прибављена за време трајања брачне заједнице и заједничким средствима супружника, а ипак је у режиму посебне имовине. Тако нпр. стан откупљен у току трајања брачне заједнице на основу сагласности носиоца станарског права (чл. 16. ст. 1. Закона

⁸ Врховни суд Србије, Рев. 1161/94.

⁹ Врховни суд Србије, Гж. 456/70.

¹⁰ Окружни суд у Чачку Гж. 761/97 од 2. 9. 1997.

о становању). У вези са овим, у одлуци Округног суда у Ваљеву Гж. 97/03 од 21. 2. 2003. године изражен је став: „Стан откупљен у току трајања брачне заједнице на основу сагласности носиоца станарског права, не улази у режим заједничке имовине брачних другова, а околности да је стан откупљен за време трајања брака и заједничким средствима брачних другова нису од значаја у погледу стицања права својине на стану, већ могу имати значаја само у погледу облигационих права тужиле према туженом.”

3.2. Награде и стипендије

Током трајања брака један или оба супружника могу бити награђени за достигнућа и остварења на неком пољу делатности. Овакве награде посебна су имовина тог супружника. У исти режим улазе награде и друга материјална примања за приказану храброст и заслуге у рату.

Награде за разна уметничка стваралаштва, посебне умне и физичке вештине, као и награде за аматерске успехе у спорту спадају у посебну имовину односног брачног друга.

Стипендија је посебна имовина супружника коме је додељена, пошто се стипендија не стиче радом. Ако је уштеда остварена тако што је корисник стипендије задовољио своје потребе у смањеном обиму, онда тако створена уштеда има својство посебне имовине.

3.3. Имовина стечена игром на срећу

Током трајања брачне заједнице супружници могу практиковати игру на срећу. По чл. 172. Породичног закона имовина стечена игром на срећу у току трајања заједнице живота у браку представља заједничку имовину, осим ако супружник који је остварио добитак не докаже да је у игру уложио посебну имовину. „Добици на спортској прогнози и лутрији представљају посебну имовину, ако су брачни другови издвојили споразумно извесну суму новца за њихове посебне личне потребе, па је један од њих од такве суме купио лоз или играо на спортској прогнози. У противном ови добници представљају заједничку имовину брачних другова;”¹¹ „Ствари купљене за време трајања брачне заједнице за новац који је на спортској прогнози добио један од брачних другова је заједничка имовина оба брачна друга уколико међу њима није строго издвојена извесна сума

¹¹ Врхови суд Србије Гж. 2488/75 од 2. 3. 1976.

новца за њихове посебне личне потребе и од такве суме један од њих играо на спортској прогнози.²¹²

Закон је код добитака стеченим игром на срећу увео претпоставку да они представљају заједничку имовину супружника, али је дао могућност једном супружнику да ову претпоставку обара тиме што ће доказати да је у игру уложио своју посебну имовину.

4. Имовина стечена за време формалног постојања брака

У пракси се могу јавити ситуације да се имовина стиче за време фактички одвојеног живота супружника, када брак правно постоји, па се поставља питање каква је правна ситуација овако стечене имовине. Имовина коју је брачни друг стекао радом за време одвојеног живота има својство посебне имовине, иако брак правно још траје. Одвојени живот треба да траје дужи и да је прекид брачне заједнице имао трајни карактер. Привремени краћи прекиди не могу се сматрати као одвојени живот брачних другова, као нпр. у случају када један брачни друг прекине заједницу живота за неколико дана баш у време сезонских радова у пољопривреди, па је дошло до помирења и настављања заједнице живота. Али, ако је прекид трајао дужи времена и непрекидно, онда би стечена имовина, односно, приноси са имовине били искључиво брачног друга који је радио на тој имовини. Ради се о фактичком питању, па суд има да оцени какав је карактер имао прекид заједнице брачних другова и утврди њихово право у имовини стеченој за то време. Према становишту судске праксе: „Представљају посебну имовину брачног друга ствари не само стечене пре закључења брака, већ и у току формалног трајања брака, у периоду када између брачних другова није постојала фактичка заједница²¹³ „Није постојала заједница живота ако су они на несумњив начин изразили вољу да прекину заједницу живота и ако су живели самостално, онда имовина стечена у таквим условима има карактер посебне имовине, у вези са којом брачни другови могу међусобно склапати све законом дозвољене уговоре и њима заснивати права и обавезе¹⁴³³; „...иако је у моменту стицања брак правно постојао и брачни другови заједно становали, али се њихова економска веза сводила само на допринос за издржавање брачног друга

¹² Врховни суд Србије, Гж. 2488/75 од 2. 3. 1976.

¹³ Врховни суд Србије, Рев. 661/85.

¹⁴ Врховни суд Србије, Рев. 1720/83.

и деце, као и заједничко сношење станарине и накнаде за комуналне услуге, (тужени је кришом купио грађевински плац и изградио породичну стамбену кућу).¹⁵ „Ако је један од брачних другова за време трајања одвојеног брачног живота властитим средствима и средствима из кредита купио неку ствар, тада она представља његово посебно власништво чак и тада ако је кредит након успоставе поновне заједнице заједнички отплаћен. Брачном другу који није стицао ствар, припада евентуално облигационо-правни захтев ради исплате оног дела кредита који је он отплаћивао за време поновне успоставе брачне заједнице.”¹⁶

5. Имовина стечена после коначног прекида брачне заједнице

Непокретност купљена после коначног прекида брачне заједнице представља искључиву својину брачног друга који ју је купио. „Ако је откуп стана извршен по правоснажном разводу брака, стан представља имовну оног брачног друга који је стан откупио.”¹⁷ Али чињеница да је имовина купљена после престанка брачне заједнице, не значи аутоматски да се ради о посебној имовини, нити то мора бити одлучујућа чињеница, ако се као логично намеће питање да ли је, и на који начин ако јесте, тужени издвојио своју посебну имовину у време трајања заједнице. „Уколико је тужени пак, стекао имовину након престанка заједнице живота са тужиљом, првостепени суд је морао да утврди на основу реалних показатеља да је тужену спорну имовину прибавио из посебних средстава и у том временском периоду. Расправљање ових околности је од пресудног значаја, посебно имајући у виду да је уговор о купопродаји спорне некретнине оверен свега 45 дана након развода брака, а половина купопродајне цене исплаћена је непосредно пре престанка брачне заједнице, као и остале чињенице које су претходиле коначном закључењу уговора о купопродаји. Нејасно је да ли је новац који је тужени штедео за време брака па након његовог престанка задржао за себе, уложио у куповину предметне некретнине¹⁸. Дакле, ако се ради о ситуацији када је део средстава стечен за време постојања брачне заједнице, а уложен за куповину некретнине, не може се узети да то представља независно и накнадно стицање имовине, да би представљало посебну имовину.

¹⁵ Врховни суд БиХ Гж. 1531/76 од 20. 6. 1977.

¹⁶ ВСС–Од у Новом Саду Гж. 493/96.

¹⁷ Врховни суд Србије, Рев. 6892/98 од 11. 4. 1998.

¹⁸ Окружни суд у Новом Саду Гж. 5186/05.

6. Увећање вредности посебне имовине

Током трајања брака може доћи до тога да се предмет посебне имовине једног супружника побољша, поправи, корисно измени радом супружника, тако да се на тај начин увећа вредност предмета посебне имовине. Породични закон увео је новину у том делу. Новина се односи на увећање вредности посебне имовине једног супружника током трајања заједничког живота у браку. Увећања на посебној имовини могу бити незнатна и знатна. Од тога зависи да ли ће посебна имовина једног супружника остати његова посебна имовина или ће прерасти у заједничку имовину. „Уколико дође до знатног увећања посебне имовине у браку, други супружник има право да захтева удео у делу посебне имовине који је увећан сразмерно свом доприносу у увећању.”¹⁹ То би нпр. био случај модернизације грађевинског објекта – који је посебна имовина једног брачног друга – увођењем воде, изградњом купатила и канализационих уређаја, стављањем плочица и паркета, заменом неких делова столарије и сл. ако су ови радови изведени средствима заједничке имовине. Ако ови радови не доводе до знатне промене вредности тог објекта, супружник чији је то објект остаје и даље његов власник, а други има право на исплату противвредности његовог доприноса у увећању вредности и то према ценама у време доношења првостепене судске пресуде. По правилу се узима да адаптацијом није знатно увећана вредност објекта, ако изведени радови не износе више од 100% од вредности објекта пре адаптације. То би било мерило за оцену да ли адаптирани објект представља и даље посебну имовину односног брачног друга.

Чест је и случај да је на земљишту које је власништво једног супружника, заједничким улагањем оба супружника посађен воћњак, вршено крчење и посађен виноград, извршена мелиоризација, постављена бетонска ограда и сл. Ови радови увећавају вредност тог земљишта, али оно не губи статус посебне имовине. Други брачни друг може захтевати само исплату противвредности свог доприноса у увећању вредности тог земљишта, али не стиче стварно право на њему. Дакле, стварноправни захтев би могао бити оправдан само онда кад су вредношћу рада и уложеним средствима настале битне економске и суштинске промене у стању вредности посебне имовине. Према судској пракси „Стварноправни захтев могао би се ставити само онда кад су вредношћу уложених заједничких средстава настале економске битне промене у стању и вредности посебне имовине једнога од брачних другова, као нпр. адаптација старе дотрајале стамбене зграде тако да се обнови, што овде није

¹⁹ Милан Почуча, *Породично право*, *op. cit.* стр. 310.

случај;²⁰ „Адаптација породичне стамбене зграде, која представља посебну имовину једног брачног друга, коју су брачни другови извршили у току трајања брачне заједнице ради одржавања зграде не представља основ стицања својине другог брачног друга.”²¹

Иста је правна ситуација ако се ради о пошумљавању земљишта које је власништво једног супружника. Ако сеча такве шуме није вршена за време трајања брачне заједнице, други супружник може тражити исплату противредности за увећање вредности тог земљишта подизањем шуме. Посечена стабла из овако пошумљеног земљишта представљају заједничку тековину брачних другова, па се питање удела у тим стаблима има расправити по правилима која важе за утврђивање удела у заједничкој тековини.²²

7. Спајање и прерада и посебна имовина

Поставља се питање шта бива у погледу посебне имовине коју су супружници унели у заједницу, па је током трајања заједнице дошло до сједињења (спајања и смеше) и прераде, па тиме и нове ствари. Ако се код смеше, спајања и прераде ствар може вратити у пређашње стање, сваком се супружнику враћа његова ствар. Ако то није могуће, тако створена ствар је заједничка имовина, а удели се одређују сразмерно вредности уложене ствари у смешу и уложеном раду супружника.

8. Ствари прибављене средствима посебне имовине супружника

Ако се средствима добијеним отуђењем посебне имовине прибаве непокретне или покретне ствари, оне представљају посебну имовину оног брачног друга чија је посебна имовина отуђена, јер се ради о промени облика а не о њеном престанку. Тако је и у случају накнаде коју је један супружник остварио за повређено лично право. Кад се посебна ствар отуђи теретним правним послом па се за добијени новац прибави друга ствар, узима се да је прибављена ствар оног супружника чија је ствар отуђена, „...јер у случају реалне суброгације, када се може пратити и утврдити непосредна замена ствари, односно имовинских вредности, својинско-

²⁰ Врховни суд Хрватске, Рев. 463/87 од 18. 6. 1987.

²¹ Врховни суд Србије, Рев. 82/86.

²² Др Душан Станојевић: *Заједничка тековина*, Правни живот бр. 2/1963.

-стварна права преносе се са ствари која је замењена на ствар до које се заменом (суброгацијом) дошло. Према томе, ако је миразом у новцу тужитељице купљена непокретност, та непокретност је њено власништво... Ово правило о суброгацији се примењује уколико није другачије између брачних другова уговорено.”²³

9. Накнада за посебну имовину

Такође у посебну имовину спадају и имовинске вредности које се добијају као накнада за ствари из посебне имовине (осигурана сума, накнада штете, накнада за експроприсану непокретност). Тако, ако је ствар која представља посебну имовину једног супружника уништена, долази до реалне суброгације, јер накнада замењује уништену ствар и ступа на њено место. Ако је оштећена, супружнику чија је имовина припада накнада у новцу.

10. Новчана накнада нематеријалне штете

Новчана накнада нематеријалне штете за претрпљене физичке болове, због умањења животне активности, наружености (умањења естетског изгледа), повреде угледа, слободе или права личности, смрти блиског лица, као и за претрпљени страх (чл. 200. Закона о облигационим односима) улази у посебну имовину.²⁴ У посебну имовину улази и правична накнада за претрпљене душевне болове због кажњиве обљубе или блудне радње извршене преваром, принудом или злоупотребом односа подређености или зависности, или за неко кривично дело против достојанства личности или морала извршеног на штету брачног друга (члан 202. Закона о облигационим односима). Ово зато што се ради о личном праву које није основано на раду. Но, нпр. накнада због смањене радне способности једног супружника улази у заједничку имовину јер је то материјална штета и накнада замењује приходе које би супружник остваривао радом и који би улазили у заједничку имовину.

²³ Врховни суд Војводине, Рев. 1. 37/79 од 22. 6. 1979.

²⁴ „Нематеријална штета је повреда права личности, која је настала као последица скривљене радње или пропуштања другог лица и која оштећеном даје право да од штетника тражи новчану накнаду. Лична права спадају у категорију апсолутних субјективних права, везана су за човекову личност и непреносива су.” Детаљније, Милан Почуча, *Накнада нематеријалне штете због претрпљеног страха*, Београд, 2008, стр 44. и 45.

11. Приход од посебне имовине

Супружници у брачну заједницу, као што је истакнуто, могу унети различите ствари, али и током брака бестеретно стећи (поклон, наслеђе, легат), а да те ствари зависно од своје природе дају цивилне или натуралне плодове: новац као посебна имовина једног супружника даје камату за случај штедње. Покретна или непокретна ствар се може дати у закуп. Унета стока имаће приплод.

Посебна имовина као плодносна ствар, као што је познато, плодове може дати сама од себе, без учешћа рада супружника или уз учешћа рада супружника. То отвара питање у ком режиму ће бити плодови. Да ли ће они бити посебна или заједничка имовина супружника. Код закупнине и камате као цивилних плодова ситуација је јасна. Закупнина и камата нису резултат рада, те представљају посебну имовину оног супружника чија су посебна имовина. Нека ствар, међутим, када је посебна имовина, приход може дати само уз учешће рада једног или оба супружника. Ако један или оба супружника обрађују земљу, прибирају приход и старају се о приходу, тада приход представља заједничку имовину, пошто су резултат рада супружника и бербом (одвајањем) улазе у састав заједничке имовине. Када се приход од имовине сматра заједничком имовином, у састав заједничке имовине не улази цела вредност плодова посебне имовине, већ се претходно има извршити издвајање на име доприноса материјалне базе – посебне имовине члана заједнице чије је земљиште било предмет обрађивања, „од прихода из посебне имовине треба прво одбити ренту, односно накнаду за коришћење посебне имовине, која припада власнику, а остали вишак, који је искључиво резултат рада, улази у заједничку имовину”²⁵.

Често, у сеоским срединама један супружник уноси у брачну заједницу стоку (крупну или ситну). У време раскида заједнице и деобе заједничке имовине, поставиће се питање унете стоке и приплода од те стоке. Приплод од стоке, који је један супружник унео у заједницу, најчешће представља заједничку имовину. Ово стога што у гајењу и подизању приплода стоке учествују по правилу оба супружника: „Правни однос брачних другова у погледу права власништва домаће животиње не може се разрешити по правном правилу које одређује да плод припада власнику матичне ствари јер су животиње које су предмет спора, чак и под претпоставком да потичу од туженикове краве, узгојене заједничким радом у брачној заједници, а течевина у браку дели се размерно доприносу брачних другова.”²⁶

²⁵ Савезни врховни суд Рев. 1372/59 од 4. 2. 1960. и Врховни суд АП Војводине, Гж. 800/58.

²⁶ В.с. БиХ, Гж. 715/75 од 27. 5. 1975.

Треба истаћи да приплод од домаће животиње настаје тек одвајањем – рађањем. Ако је заједница прекинута пре одвајања, други супружник не стиче право на приплод, већ само тражбено право на повећану вредност стоке.

У случају раскида заједнице, с обзиром да власник има право да у свако доба узме своју ствар, па и земљиште пре скидања плодова иако је било предмет заједничке обраде, други супружник има само тражбено право за увећану вредност тог земљишта због неубраних плодова, тако и у случају ако је у питању стока која није дала приплод.

12. Ствари које искључиво служе за задовољење личних потреба једног брачног друга.

Најчешће до деобе заједничке имовине долази после престанка брака и пред судом, када један од супружника може ставити захтев да се издвоје ствари које служе за његову личну употребу. То су одевни предмети, обућа, накит мање вредности и сл. Ове ствари су посебна имовина ако су стечене од имовине која се сматра посебном имовином супружника који тражи издвајање, али и у случају ако су прибављене заједничким радом у току трајања брачне заједнице, па и када су поклон од стране другог супружника, али само ако не представљају несразмерно велику вредност у односу на вредност целокупне заједничке имовине и у односу на вредност ствари за личну употребу другог супружника (чл. 182. Породичног закона). Кад се каже у односу на целокупну вредност заједничке имовине има се у виду она имовина која се добија по одбитку дугова оба супружника и посебне имовине сваког од њих. Ове ствари, дакле, чине посебну имовину супружника и не улазе у попис заједничке имовине. У пресуди бившег Врховног суда Југославије Рев. 2756/64 од 12. 3. 1965. заузет је став да одређена ствар (конкретно ловачка пушка) стечена заједничким радом брачних другова, а намењена искључивој употреби једног од њих, кад не представља велику вредност у односу на осталу заједничку имовину, приликом деобе оставља се брачном другу коме служи.

13. Ствари које служе само деци

Из заједничке имовине издвајају се и ствари које служе само деци и припадају у искључиву својину супружнику који врши родитељско право без урачунавања у његов део (чл. 183. ст. 1. Породичног закона).

14. Ствари супружника за вршење заната и занимања

У искључиву (посебну) имовину једном супружнику могу припасти ствари за вршење заната или занимања са урачунавањем у његов удео. Вредност ових ствари улази у вредност заједничке имовине (чл. 184. Породичног закона).

15. Предмети домаћинства који су у државини једног супружника

Према члану 185. Породичног закона, предмети домаћинства на којима један од супружника након престанка заједнице живота у браку има државину у трајању од најмање три године припадају му у искључиву својину са урачунавањем у његов део.

ЗАКЉУЧАК

Посебна имовина супружника због свог карактера има специфично место у нашем праву. Материја која регулише ово питање налази се како у Породичном закону тако и у Закону о основама својинскоправних односа. Изложена судска пракса и ставови правне науке у Србији питање посебне имовине супружника посматрају на начин да се дилема да ли се ради о заједничкој имовини створеној у браку или посебној имовини супружника разрешава превасходно употребом начела правичности. При томе је од велике важности правилна оцена чињеница и доказа које говоре о томе на који начин је дошло до стварања посебне имовине, из којих извора и чијим ангажовањем средстава и рада. Употреба заједничке имовине ради стварања или увећања већ постојеће посебне имовине супружника такође одређује карактер тако створене имовине.

Генерално се сматра да је свака имовина стечена након престанка брачне заједнице посебна имовина лица које је створило након престанка брака, међутим и ту постоје одређени изузеци који потврђују правило. Посебно се у таквим случајевима разматра порекло средстава из којих је купљена посебна имовина било покретна било непокретна знајући за чињеницу постојања брака између супружника која претходи стицању посебне имовине поготово веће вредности.

Изложена судска пракса потврђује тезе правне науке да се сваки случај стицања посебне имовине, поготово ако је створена у браку, мора па-

жљиво испитати од стране суда, наравно само уколико о томе не постоји сагласност супружника и ако су се обратили суду, употребом свих расположивих могућности да друга страна не би била оштећена како умањењем заједничке имовине тако и непризнавањем властитог удела у стварању посебне имовине другог супружника било властитим средствима било властитим радом, односно доприносом стварању посебне имовине.

ЛИТЕРАТУРА

Илић, Томислав, *Имовински односи разведених супружника*, Службени гласник Београд, 1998.

Јанковић, Милка, *Коментар о браку и породичним односима*, Привредна штампа, Београд, 1981.

Почуча, Милан, *Накнада нематеријалне штете због претрпљеног страха*, Београд, 2008.

Почуча, Милан, *Породично право*, Правни факултет Универзитета Привредна академија, Нови Сад, 2010.

Радованов, Александар; Почуча, Милан, *Брачно имовинско право, породично процесно право*, Правни факултет Универзитета Привредна академија, Нови Сад, 2010.

Суџум, Рајко, *Имовински односи брачних другова*, Институт за социјалну политику Београд, Београд, 1982.

Вуковић, Светислав Р., *Коментар породичног закона*, Пословни биро, Београд, 2009.

Актуелна судска пракса из грађанско-материјалног права, приредио Радослав Ћосић, Пословни биро, Београд, 1976.

Водич кроз судску праксу у области грађанског и управног права, приредио Томислав Ранчић.

SEPARATE SPOUSE'S PROPERTY

Milan Pociusa Ph.D.

S u m m a r y

The property relations between the spouses are classified by the legislator as those that relate to the separate property and those that relate to the joint spouses' property. In our law both are regulated by the imperative legal provisions. Beside the Family Law these legal issues are regulated also by the Law on the Fundamentals of the Property Relations since they relate to the privately owned property. The separate spouse's property in marriage is a property acquired by the spouse before marriage, as well as

property acquired during marriage by separation of joint property or property acquired through inheritance, gift deed or any other legal transaction whereby the parties to the transaction acquire exclusive rights.

The paper analyzes the legally regulated ways of acquiring separate property and states the exact examples from the case law that clarify the topic of this paper. By strengthening the individual rights the issue of separate property and its proper distinction from the joint spouses' property will become a crucial issue from the aspect of the contemporary law.

Keywords: property, acquiring without compensation, marriage, increase of property, money compensation, immaterial damage

Jelena Brkić, diplomirani pravnik – master,
student I godine doktorskih studija Pravnog fakulteta u Novom Sadu,
Univerzitet Novi Sad

NEDOZVOLJENE ODREDBE KOD UGOVORA O ZALOZI U NAŠEM PRAVU*

SAŽETAK: Ograničenje načela autonomije volje ugovornih strana prilikom zasnivanja založno-pravnog odnosa u važećem pravu je ustanovljeno kroz zabranu ugovaranja *lex commissoria*, *pactio Martiano* i *pactum antichreticum*. Zabrana ugovaranja navedenih nedozvoljenih odredbi kod ugovora o zalozi, bila je predviđena i u Srpskom građanskom zakoniku iz 1844. godine, Austrijskom građanskom zakoniku iz 1811. godine i Opštem imovinskom zakoniku za Crnu Goru iz 1888. godine, koji su u posleratnom periodu, shodno načelu pravnog kontinuiteta, važili na području naše nekadašnje države. Od njih se ne odstupa ni važećim zakonima koji regulišu različite vidove zalaganja. Kod založnog prava na pokretnim stvarima, *pignus*-a i registrovane zaloge, zabrana ugovaranja komisionog i marcijanskog pakta je propisana Zakonom o obligacionim odnosima iz 1978. godine i Zakonom o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar iz 2003. godine, dok oba zakona antihrezu uslovno dozvoljavaju. Zakon o hipoteci iz 2005. godine, sve tri klauzule zabranjuje. Duga tradicija pomenutih zabrana, ukazuje na njihovu opravdanost, jer im je cilj bio i ostao isti: da zaštite ugovorne strane kod založno-pravnog odnosa, ali i opštedruštveni interes – nastanak zelenaških ugovora, zloupotrebom nadmoći jedne ugovorne strane na štetu druge. Cilj rada je da ukaže na dobre strane prisutnih rešenja, ali i njihove nedostatke, usled kojih se ne obezbeđuje adekvatna zaštita ugovornim stranama, a ni trećim licima čiji interesi ovim odredbama mogu biti pogođeni. Reč je o

* Rad primljen: 23. 02. 2011. godine.

odredbama kod ugovora o zalozi, koje će u našem pravnom sistemu biti nedozvoljene i *de lege ferenda* po Nacrtu zakonika o svojini i drugim stvarnim pravima Republike Srbije, s tim što zakonodavac pravi veliki zaokret kod hipoteke, dopuštajući ugovornim stranama da ugovore antihrezu kod zalaganja nepokretnosti.

Ključne reči: zabranjene odredbe, *lex commissoria*, *patto Martiano*, *pactum antichreticum*, zaloga.

1. Uvodne napomene

Sloboda ugovaranja u građanskom pravu je široko postavljena, ali nije apsolutna i neograničena.¹ Pored opštih ograničenja koja su predviđena za sve pravne poslove, postoje i posebna pravila kod ugovora o zalozi kojima se zabranjuje ugovaranje: komisorne klauzule (*lex commissoria*), marcijanskog pakta (*patto Martiano*) i antihreze (*pactum antichreticum*). Zabrana ugovaranja ovih klauzula ima zaštitni karakter za založnog dužnika i založnog poverioca, ali i drugih lica čije interese punovažnost ovih odredbi može pogoditi. Njima se štiti i opšti društveni interes, izražen kroz institut javnog poretka, jer pomenuta pravila sprečavaju nastanak zelenaških ugovora. Zabranu ugovaranja ovih klauzula su predviđala i pravna pravila sadržana u Srpskom građanskom zakoniku iz 1844. godine (SGZ), Austrijskom građanskom zakoniku iz 1811. godine (AGZ) i Opštem imovinskom zakoniku za Crnu Goru iz 1888. godine (OIZ), koja su se na području druge Jugoslavije primenjivala sve do donošenja Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine² i Zakona o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima³ na osnovu Zakona o nevažnosti pravnih pravila donetih pre 6. aprila 1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije.⁴ Važeći propisi u Republici Srbiji, koji predviđaju navedene zabrane su: ZOO kod ručne zaloge, Zakon o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar iz 2003. godine⁵ kod registrovane zaloge i Zakon o hipoteci iz 2005. godine⁶ kod založnog prava na nepokretnosti. *De lege ferenda* po Nacrtu Zakonika o svojini i drugim stvarnim pravima Republike Srbije (u daljem tekstu: Nacrt Zakonika), u pogledu odredbi ugovora o zalozi koje ne uživaju pravnu zaštitu, kod ručne zaloge ostaće važeća rešenja, dok se kod bezdržavinskog vida zalaganja – registrovane zaloge i hipoteke predviđa mogućnost ugovaranja antihreze.

¹ Nikolić, D., *Uvod u sistem građanskog prava*, Novi Sad, 2008, str. 132.

² *Službeni list SFRJ*, br.29/78, u daljem tekstu ZOO.

³ *Službeni list SFRJ*, br.6/80, u daljem tekstu ZOSPO.

⁴ *Službeni list FNRJ*, br. 86/46, 105/46, 96/47.

⁵ *Službeni glasnik RS*, 64/2006, u daljem tekstu ZZPR.

⁶ *Službeni glasnik RS*, 115/05, u daljem tekstu ZH.

2. Zabrana ugovaranja *lex commissoria* i *patto Martiano* u našem pravu

Lex commissoria predstavlja odredbu u ugovoru o zalozi kojom se predviđa da će založena stvar preći u svojinu založnog poverioca, ako njegovo potraživanje ne bude namireno o dospelosti, a marcijanski pakt je ugovorna odredba kojom se utvrđuje da će založni poverilac, ako mu dug ne bude isplaćen o dospelosti, na založenoj stvari steći pravo svojine po unapred određenoj ceni. U ovom slučaju zaključena je uslovna prodaja predmeta zaloge založnom poveriocu po unapred određenoj ceni.⁷ Korene ovih klauzula nalazimo još u rimskom pravu. Dok je u klasičnom pravu bio dopušten način naplate potraživanja predviđen komisornom klauzulom, „po caru Konstantinu je *lex commissoria*, koja je dužnike izvirgavala iskorišćavanju lihvara, bila zabranjena”.⁸ Marcijanski pakt ima takođe svoju tradiciju u rimskom pravu, „*pignus* i hipoteka se može ustanoviti i na taj način da, ako u određenom roku novac ne bude isplaćen, založni poverilac stekne kao kupac založenu stvar koju treba pravično proceniti. Smatra se da se u ovom slučaju zaključuje, u neku ruku uslovna prodaja. To su u svom reskriptu odlučili božanski Sever i Antonin”.⁹ Dakle ovaj pakt govori o sticanju prava vlasništva na založenoj stvari koju treba objektivno proceniti, a obaveza poverioca je da eventualni višak vrati.¹⁰ Upravo ta dužnost poverioca kod marcijanskog pakta, razgraničava ga u odnosu na komisornu klauzulu kod koje ne postoji obaveza utvrđivanja i isplate razlike u ceni. Iako su posledice, u slučaju ugovaranja obe vrste klauzule iste za dužnika i sa zadocnjenjem u isplati potraživanja dovode do gubitka svojine na založenoj stvari, marcijanski pakt omogućava taj gubitak bez nastupanja rizika nejednakosti davanja. Razlika između ova dva pakta je u tome što kod komisornog pakta slučajno dolazi do jednakosti u vrednosti založene stvari i vrednosti obezbeđenog potraživanja (mada često se ove vrednosti ne poklapaju), a kod marcijanskog pakta jednakost je prihvaćena u sadržini samog ugovora; konstituišući tako pravo dužniku da povrati višak vrednosti, što nije moguće za slučaj ugovaranja *lex commissoria*-e.¹¹ Zabranu ugovaranja komi-

⁷ Lazić, M., *Prava realnog obezbeđenja*, Niš, 2009, str. 116.

⁸ Horvat, M., *Rimsko pravo*, Zagreb, 1973, str. 173.

⁹ Navedeno prema: Romac, A., *Izvori rimskog prava*, Zagreb, 1973, str. 275.

¹⁰ Medić, D., *Hipoteka i ostala sredstva obezbeđenja potraživanja – stanje i pravci razvoja*, Banja Luka, 2005, str. 70.

¹¹ Rašović, Z., *Fiducijarni pravni poslovi i fiducijarna svojina*, Podgorica, 1997, str. 96.

sornog i marcijanskog pakta su predviđala i pravna pravila sadržana u SGZ¹², AGZ¹³ i OIZ¹⁴.

Naše važeće zakonodavstvo, reguliše nedozvoljene odredbe kod ugovora o zalozi sa nekoliko zakona. Prema ZOO, koji reguliše ručnu zalogu: „ništava je odredba ugovora o zalozi da će založena stvar preći u svojinu poverioca ako njegovo potraživanje ne bude namireno o dospelosti, kao i odredba da će u tom slučaju poverilac moći po unapred određenoj ceni prodati založenu stvar ili je zadržati za sebe.”¹⁵ Iz navedene zakonske formulacije, proizilaze dve vrste zabranjenih odredbi. Nesporno je u sudskoj praksi i teoriji, da odredba navedenog člana o zabrani ugovaranja prelaska prava svojine na založenoj stvari sa dužnika na poverioca u slučaju nenaplate potraživanja, predstavlja zabranu ugovaranja *lex commissoria*. Diskutabilno je, međutim, da li i druga klauzula istog člana, po kojoj je nedozvoljeno da poverilac u tom slučaju po unapred određenoj ceni, proda založenu stvar ili je zadrži za sebe, predstavlja komisionu klauzulu? Složili bismo se sa mišljenjem profesora Z. Rašovića¹⁶, da je reč o dve različite klauzule i da bi drugu odredbu člana 973 trebalo dovesti u vezu sa marcijanskim paktom. Ako uporedimo sadržinu tzv. *patto Martiano* i odredbu člana 973 ZOO uočljive su sličnosti među njima. U oba slučaja reč je o mogućnosti da poverilac, u skladu sa unapred ugovorenom odredbom, naplati svoje potraživanje prodajom založene stvari vansudskim putem. Ali, za razliku od sadržine marcijanskog pakta, ZOO govori i o zabrani da poverilac po unapred određenoj ceni tu stvar zadrži za sebe, što navodi na zaključak da i ovu odredbu treba tumačiti kao komisionu klauzulu. Mišljenja smo da je u pitanju nedovoljno jasna zakonska formulacija, čiji smisao ne treba utvrditi jedino jezičkim tumačenjem, već treba koristiti i druge metode, sistematsko i logičko tumačenje. Upravo kombinacijom ovih metoda dolazi se do zaključka da mogućnost zadržavanja stvari kod druge odredbe ZOO nema isto značenje kao kod prve, gde je nesporno da je u pitanju komisorna klauzula. U drugoj,

¹² Paragraf 843. stav 2. SGZ: „I po tome neće važiti svi pobočni ugovori i uslovi protivni prirodi zaloge i zajma, kao što su: ugovor da poveritelju pripadne zaloga, ako mu se zajam na vreme ne vrati; da poveritelj zalogu po svojoj volji za napred određenu cenu prodati, ili za sebe zadržati može...”

¹³ Paragraf 1371. stav 1. AGZ: „Nevažni su svi uslovi i sporedni ugovori, protivno prirodi ugovora o zajmu i zalozi, kao što su da poveriocu pripadne založena stvar po isteku roka plaćanja tražbine, da poverilac može zalogu otuđiti po svojoj volji ili po ceni unapred već određenu, ili da je može za sebe zadržati...”

¹⁴ Čl. 181 OIZCG: „Nezakonita je pogodba, po kojoj bi dužitelj mogao uzeti stvar u vlasništvo bez javne prodaje, kad dužnik ne bi na rok platio; takva će se pogodba dakle smatrati kao da je ni bilo nije.”

¹⁵ Čl. 973. stav 1. ZOO.

¹⁶ V: Rašović, Z. , *Fiducijarni pravni poslovi i fiducijarna svojina*, Podgorica, 1997, str. 96–111; *Svarno pravo*, Podgorica, 2002, str. 368–375; *Komentar Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa*, Podgorica, 1999, str. 277–305.

ako zanemarimo deo kojim se takva zabrana ustanovljava, pored mogućnosti zadržavanja založene stvari, može se s obzirom na dispozitivni karakter normi ZOO pretpostaviti, iako nije izričito formulisana, i obaveza poverioca da po zadržavanju predmeta zaloge, preda dužniku razliku vrednosti između založenog dobra i obezbeđenog potraživanja. Takav sadržaj, kada bi bio dozvoljen, odgovarao bi sadržini marcijanskog pakta, jer kod komisorne klauzule poverilac postaje vlasnik stvari odmah po dospelosti potraživanja, nezavisno da li se dugovana i založena vrednost poklapaju. Iz svega ovoga da se zaključiti da Zakon o obligacionim odnosima poznaje u suštini zabranu dve odredbe kod ugovora o zalozi: jedna je odredba po kojoj poverilac postaje definitivni vlasnik založene stvari ako njegovo potraživanje ne bude namireno o dospelosti (*pact commissorio*) i druga je ona po kojoj nenamireni poverilac može sam prodati stvar ili postati definitivni vlasnik dobra s obavezom da preda razliku vrednosti dobra i garantovanog potraživanja odmah po izvršenoj prodaji ili po neispunjenju (*pacto Marciano*).¹⁷ Razlika postoji i u stvarnim posledicama, koje bi nastupile sa ugovaranjem ovih klauzula. Na strani poverioca, i komisorni i marcijanski pakt bi omogućili naplatu potraživanja mimo suda, dok bi za dužnika naizgled ista posledica kod obe vrste odredbi – gubitak svojine, predstavljala razliku u težini, jer u odnosu na komisorni, marcijanski pakt dopušta da se taj gubitak ostvari po pravičnoj ceni. U narednom stavu čl. 973 ZOO sadrži odredbu po kojoj, ako je u zalogu data stvar čija je cena propisana, ugovarači se mogu sporazumeti da će poverilac moći po unapred određenoj ceni prodati založenu stvar ili je po toj zadržati za sebe. Reč je o odstupanju od zabrane ugovaranja marcijanskog pakta. Izvan ove hipoteze nije moguće odstupanje od zabrane navedenih odredbi kada su u pitanju ugovornici – fizička lica.¹⁸ Jedan deo pravne teorije smatra da postoje odstupanja i od klauzule *lex commissoria*, pri čemu su ovakve odredbe kod ugovora o zalozi punovažne, kada se ugovaraju posle zaključenja ugovora, jer se tada dužnik nalazi u znatno lakšoj situaciji, usled koje može ravnopravno da pregovara o sklapanju ovakvog sporazuma.¹⁹ Stav sudske prakse je da su ovakva odstupanja moguća tek po dospelosti potraživanja²⁰, iako u teoriji ima i shvatanja da su ovakve odredbe punovažne ako su ugovorene u bilo kom trenutku „bez obzira da li se to događa pre dospelosti potraživanja, u trenutku dospelosti ili posle dospelo-

¹⁷ Rašović, Z., *Stvarno pravo*, Podgorica, 2002, str. 370.

¹⁸ Rašović, Z., *Fiducijarni pravni poslovi i fiducijarna svojina*, Podgorica, 1997, str. 99.

¹⁹ V: Bukljaš, I.; Vizner, B., *Komentar Zakona o obveznim (obligacionim odnosima) – knjiga četvrta*, Zagreb, 1979, str. 2716; Perović, S., *Komentar Zakona o obligacionim odnosima – knjiga druga*, str. 1581; Orlić, M., *Određnica Založno pravo u: Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada*, Beograd, 1978, tom III, str. 952.

²⁰ V: Rašović, Z., *Fiducijarni pravni poslovi i fiducijarna svojina*, Podgorica, 1997, str. 103–105.

sti”.²¹ Međutim, ovakav stav u pravnoj teoriji nije bez kritike. Prema mišljenju profesora Rašovića, u slučaju jednog založnog poverioca, ovakvo rešenje bi bilo opravdano. Međutim taj princip je polisemičan i ne treba ga slediti u slučaju kada je jedna stvar založena nekolicini poverilaca, te treba voditi računa i o kasnijim zalagoprincima čiji je interes da ta stvar ne bude predata u svojinu založnom poveriocu koji ima pravo prvenstva. Rešenje bi po ovom mišljenju bilo da se dopuštenost komisornog pakta posle zaključenja ugovora o zalozi, u slučaju višestrukog zalaganja jedne stvari, prizna tek ako je pribavljena saglasnost svih založnih poverilaca. Ovakav stav je opravdan, jer bi u suprotnom bio narušen balans interesa obe ugovorne strane, na taj način što bi lica koja su kasnije stekla založno pravo na stvari, bila dovedena u rang običnih – hirografernih poverilaca, čime bi se onemogućilo i njihovo pravo namirenja iz založene stvari. Kao sankciju za nepoštovanje zabrane ugovaranja komisornog i marcijanskog pakta kod ugovora o ručnoj zalozi, ZOO predviđa apsolutnu ništavost. Te odredbe ugovora o zalozi su ništave i ne proizvode ni obligaciono-pravno ni stvarno-pravno dejstvo.²² Međutim, njihova ništavost ne dovodi do ništavosti i samog ugovora, ako on može opstati bez ništave odredbe.

Kod druge vrste založnog prava na pokretnim stvarima, registrovane zaloge, ove zabrane su ustanovljene ZZPR. Ukoliko je založni dužnik fizičko lice, ugovorom o zalozi se ne može predvideti da će predmet založnog prava preći u svojinu založnog poverioca (*lex commissoria*), niti da založni poverilac može stvar prodati po unapred određenoj ceni (marcijanska klauzula).²³ Na taj način ugovaranje ovih odredbi nije zabranjeno ukoliko zalagodavac ima svojstvo privrednog subjekta, što nesporno proizilazi iz zakonskih rešenja.²⁴ Pretpostavka je da su lica koja obavljaju privrednu delatnost dovoljno iskusna da shvate značaj posledica ovih odredbi, za razliku od fizičkih lica koja imaju manje prakse sa ovakvim sporazumima. Pri tome ne treba zanemariti ni činjenicu da ova forma zalaganja ima veliki značaj kod ugovora u privredi, gde su ovi rizici retkost zbog trajnih poslovnih odnosa ugovornih strana i poverenja koje je na njima zasnovano. Zakonodavac obezbeđuje zaštitu fizičkim licima kod kojih je zaključenje ugovora o zalozi izuzetak u odnosu na redovne životne aktivnosti.²⁵ U preostalim stavovima člana 28, ZZPR jasnije reguliše pitanja nedozvoljenosti komisornog i marcijanskog pakta kod registrovane zaloge, u odnosu na rešenja ZOO kod ručne zaloge. Pre svega odredbe su jasno jezički formulisane, pri čemu je nesporno da se stav 1. tumači kao komisorna klauzu-

²¹ Perović, S., *op. cit.*, str. 1581.

²² Milović, M., *Odredbe ugovora o zalozi koje ne uživaju pravnu zaštitu*, „Pravni život” br. 10/01, str. 485.

²³ V: čl. 28. stav 1. i 2. ZZPR.

²⁴ V: čl. 27. ZZPR.

²⁵ Tešić, N., *Registrovana zaloga*, Beograd, 2007, str. 219.

la, a stav 2. kao marcijanska klauzula. Zatim u stavu 4. je podvučena „vremenska granica dozvoljenosti”²⁶, ugovaranja ovih odredbi, jer je propisano da ove odredbe važe ako su ugovorene u trenutku dospelosti potraživanja. Međutim, ni ZZPR u dovoljnoj meri ne rešava pitanje zaštite interesa založnih poverilaca, čije je pravo na založenoj stvari kasnije nastalo i kojima je ovakvim rešenjem znatno otežan postupak naplate. Iako je u stavu 5. člana 28. data mogućnost da se ovaj nedostatak ublaži, propisivanjem izričite obaveze za poverioca da vrati višak vrednosti iznad iznosa potraživanja, ostaje neizvesnost da će dužnik tu razliku iskoristiti za namirenje ostalih založnih poverilaca. Njima više odgovara da se založena stvar proda, pa da se oni namire iz eventualnog viška vrednosti, nego da založena stvar, jednostavnim potezom dužnika, postane vlasništvo samo jednog poverioca.²⁷ Istim članom je predviđena i mogućnost da poverilac i dužnik ugovore prelazak založene stvari u poveriočevu državinu, u slučaju neisplate potraživanja, pri čemu je ovakva odredba suvišna, jer po čl. 35 ZZPR poverilac po samom zakonu stiče državinu, ako dužnik ne ispuni svoju obavezu o dospelosti.

Ugovaranje komisorne i marcijanske klauzule u našem važećem pravu, nedozvoljeno je i ZH, prilikom zasnivanja založnog prava na nepokretnosti.²⁸ Hipotekom opterećena nepokretnost ne može po unapred određenoj ili neodređenoj ceni preći u svojinu poverioca ili trećeg lica ugovorom o hipoteci.²⁹ Ove klauzule su kod hipoteke zabranjene pre dospelosti potraživanja obezbeđenog zalogom. Kao i kod zaloge na pokretnim stvarima, zakonodavac dopušta odstupanja od pomenutih ograničenja i dopušta njihovo ugovaranje po dospelosti potraživanja putem „naknadnog ugovora”.³⁰ Iako nije izričito propisano, kao i u ZOO i ZZPR, za punovažnost ovih odredbi kod postojanja više poverilaca, trebalo bi tražiti i njihovu saglasnost.³¹

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ Tešić, N., *Fiducijarni prenos svojine kao sredstvo obezbeđenja potraživanja*, „Pravni život” broj 10/2002, str. 112.

²⁸ Čl. 13. stav 2. ZH: „Ništava je odredba ugovora o hipoteci na osnovu koje, ako dug ne bude isplaćen o dospelosti: nepokretnost po neodređenoj ili unapred određenoj ceni prelazi u svojinu poverioca ili trećeg lica.” Isto je bilo predviđeno i ZOSPO (čl. 69).

²⁹ Jokić, S., *Komentar zakona o hipoteci*, Beograd, 2006, str. 80.

³⁰ Čl. 27. stav 1. ZH. Ovim ugovorom između hipotekarnog poverioca i vlasnika nepokretnosti se može ugovoriti delimični ili potpuni prenos prava svojine, odnosno drugog stvarnog prava na predmetu hipoteke, na poverioca, umesto ispunjenja duga. Ukoliko vlasnik nepokretnosti i dužnik nisu isto lice, stoji obaveza poverioca da bez odlaganja obavesti dužnika o naknadnom ugovoru.

³¹ „Ako je stvar založena za više potraživanja kod različitih poverilaca, za punovažno ugovaranje komisorne klauzule nakon dospelosti potraživanja u korist jednog poverioca, potrebna je saglasnost ostalih hipotekarnih poverilaca”; Lazić, M., *op. cit.*, str. 116.

Duga tradicija zabranjenosti ovih odredbi u našem pravu svakako ukazuje na njihov višestruki značaj. Navedenim ograničenjima se u prvu ruku štiti založni dužnik, koji usled stanja nužde i ekonomske zavisnosti često prihvata za njega nepovoljne odredbe, ali i interes kasnijih poverilaca koji žele da naplate svoje potraživanje iz založene stvari. To je ujedno i opštedruštveni interes, jer bez ovih zabrana bio bi otvoren put zelenašenju. Nesporno je da bi i ovakvim odredbama bilo dovedeno u pitanje načelo oficijelnosti založnog prava, kao i mogućnost višestrukog zalaganja iste stvari. Na kraju, čini nam se da se zakonodavac propisivanjem navedenih zabrana rukovodio načelom ravnopravnosti i ekvivalentnosti stranaka pri zasnivanju građanskopravnog odnosa, sprečavajući „da nadmoć jedne strane bude zulumotrebljena na štetu druge”.³² Na tom stanovištu stoji i pravna teorija, kao i sudska praksa koja je u svojim odlukama dosledno primenjivala pravila o zabranjenosti ovih odredbi kod založne.³³ Nacrt Zakonika, zabranjuje komisornu i marcijansku klauzulu kod hipoteke³⁴, kao i kod ugovora o zalozi kod obe vrste založnog prava na pokretnim stvarima³⁵, s tim što ih detaljnije reguliše i kod *pignus*-a izričito propisuje da su ovakve odredbe punovažne po dospelosti potraživanja³⁶, a kod zalaganja nepokretnosti novina je propisivanje odredbe po kojoj se zaključenjem „naknadnog ugovora” ne dira u prava ostalih hipotekara.³⁷ Ovakvo rešenje kod ovog vida zalaganja, otklanja rizik za kasnije hipotekare da naplate svoje potraživanje iz založene stvari, iako ona pripadne poveriocu koji ima red prvenstva.

3. *Pactum antichreticum* u našem pravu

Antihreza (grč. *antihresis*: *anti* – koristiti umesto nekoga i *hresis* – nužda, dug, potreba) je sporazum zalogodavca i zalogoprimeca na osnovu koga je zalogoprimec ovlašćen da upotrebljava založenu stvar, a ako stvar daje plodove, da ih odvoji i zadrži za sebe.³⁸ U rimskom pravu, antihreza je, po pravilu, bila zabranjena kod hipoteke. Zalogoprimec nije smeo upotrebljavati predmet zalo-

³² Nikolić, D., *op. cit.*, str. 130.

³³ To potvrđuju i starije odluke, v: Orlić, M., *op. cit.*, str. 952, ali u tom pravcu ide i novija sudska praksa, v: presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, Gž-228/10 od 02. 02. 2010. godine i presuda Opštinskog suda u Kraljevu, P-2119/08 od 15. 03. 2009. godine – Bilten Apelacionog suda u Kragujevcu, br.1/2010, Intermeks, Beograd.

³⁴ V: čl. 576. Nacrta Zakonika.

³⁵ V: čl. 482 i čl. 516. Nacrta Zakonika.

³⁶ Čl. 482 i čl. 516. Nacrta Zakonika.

³⁷ Čl. 576. stav 3. Nacrta Zakonika.

³⁸ Babić, I., *Leksikon obligacionog prava*, Beograd, 2008, str. 26.

ge, inače se smatralo da čini krađu plodova. No moglo se ugovoriti da plodovi pripadnu poveriocu umesto kamata, a ako se pak radilo o beskamatnom zajmu, a založena stvar je bila plodonosna, mogao je poverilac zadržati plodove i bez antihreitičke pogodbe.³⁹ Kada su u pitanju pravila građanskih zakonika koja su se primenjivala na teritoriji naše države, antihrezu kod ugovora o zalozi nije dopuštao AGZ.⁴⁰ SGZ je dozvoljavao antihrezu kod ručne zaloge pa je zalogoprimac imo pravo da upotrebljava založenu stvar i da pribira plodove sa nje ako mu je zalagodavac to naročito odobrio.⁴¹ Prema OIZ antihreza je bila dozvoljena i kod *pignus*⁴² i kod hipoteke gde je bila poznata kao „podlog”⁴³

U važećem pravu, prema ZOO, zalogoprimac je, po pravilu, dužan da se pasivno ponaša prema predmetu zaloge koji ima u državini. Stoga on nema pravo da upotrebljava založenu stvar, ni da je preda drugome na upotrebu, niti da je da u podzalogu bez dozvole zalagodavca.⁴⁴ Međutim ove odredbe su postavljene dispozitivno, tako da se suprotno može dogovoriti, kako u trenutku zaključenja ugovora o zalozi, tako i kasnije. U slučaju odstupanja od pomenutog zakonskog rešenja, koristi postignute upotrebom stvari odbijaju se od vrednosti potraživanja, i to najpre od troškova na čiju naknadu poverilac ima pravo, zatim od dužne kamate i najzad od glavnice.⁴⁵ Kada je u pitanju drugi deo antihrezne pogodbe, da poverilac pribira plodove koje daje založena stvar, postavljeno je suprotno pravilo nego za upotrebu. Ako založena stvar daje

³⁹ Horvat, M., *op. cit.*, str. 172.

⁴⁰ Paragraf 1372, prva rečenica AGZ. Izuzetno, ako je poveriocu dopuštena samo upotreba založene pokretne stvari, onda se upotreba mora vršiti na takav način, koji neće biti štetan po dužnika (druga rečenica paragraf 1372).

⁴¹ Paragraf 318. SGZ: „Založenu stvar zajmodavac upotrebljavati, i njom se služiti nije vlastan; osim ako nije to od gospodara založene stvari naročito dozvoljeno.” Međutim, nije sasvim jasno da li je ova klauzula bila dozvoljena i kod hipoteke, ako se uzme u obzir redosled odredbi u sedmoj glavi SGZ, koje regulišu zalogu. U okviru njih, posle opštih odredbi i pravila o ručnoj zalozi, regulisana je i hipoteka u paragrafima 326–330, u kojima se ništa ne govori o dopuštenosti te odredbe. Mišljenja smo da antihrezu kod hipoteke SGZ nije dozvoljavao, s obzirom na to da je zakonski tekst nastao pod direktnim uticajem AGZ, koji je kod nepokretnosti na nedvosmislen način onemogućio punovažnost takve klauzule.

⁴² Čl. 177. OIZCG: „Dužitelj nije vlastan služiti se založenom stvarju, ako mu to nije naročito dopušteno, osim ako je založeno oružje ili stvari kakve druge vrste za koje se to služenje i onako razumije, dok izrečno zabranjeno nije...” i čl. 178: „ako založena stvar nosi kakve plodove, njih će uzimati dužitelj, ali samo u otplatu dobiti ili kakvih uzgrednih troškova, a najposlije i u otplatu glavnog duga, ukoliko nije što drugo ugovoreno.”

⁴³ Čl. 864. OIZCG: „Podlog biva, kad se daje kakvo nepokretno dobro samome dužitelju za obezbjeđuju (sigurnost) duga, tako, da ga on i obrađuje i s njega plodove i dohotke prima u zamjenu dobiti; a i u otplatu duga, ako je tako naročito pogođeno.” Ona je u istom zakoniku kod hipoteke detaljno regulisana u „razdio” IX članovima 183–192.

⁴⁴ Čl. 976. stav 1. ZOO.

⁴⁵ Čl. 977. stav 3. ZOO.

plodove, a nije ugovoreno kome će oni pripasti posle odvajanja od stvari, poverilac, ako hoće, može ih zadržati za sebe.⁴⁶ I u tom slučaju važi isto pravilo o uračunavanju koristi, kao i kod upotrebe. Obe mogućnosti antihreze kod ručne zaloge, i zabrana upotrebe i pravo pribiranja plodova, nisu regulisane na imperativan način, tako da su pomenuta rešenja stavljena ugovornim stranama „na dispoziciju” i od njihove volje će zavisiti njihova primena. Razlike bi bile jedino u slučaju da strane u ugovoru ništa ne predvide o upotrebi založene stvari i pribiranju plodova koje ista daje. Tada će važiti pravilo da zalogoprimalac nema pravo da upotrebljava založenu stvar i biće odgovaran za slučajnu propast ili oštećenje koji bi se dogodili tom primenom, a u pogledu pribiranja plodova, razlika bi bila što se te koristi ne bi uračunale u iznos potraživanja, jer bi pripadale zalagodavcu. Ovakvo rešenje je opravdano, jer je u obostranom interesu – ustanovljava se sporazumno i omogućava smanjenje duga, a rizik zloupotrebe smanjenje iznosa prihoda nastalih upotrebom i pribiranjem plodova, otklanja se obavezom zalogoprimalca da stvar čuva sa pažnjom dobrog privrednika, odnosno dobrog domaćina.⁴⁷ Ta obaveza stoji, bez obzira da li zalogoprimalac upotrebljava založenu stvar ili ne, tako da se traži veći stepen pažnje u postupanju nego sa svojim stvarima. Ali ona podrazumeva i dužnost pribiranja plodova koje stvar daje nezavisno kome oni pripadaju, jer bi u slučaju propuštanja, kod prirodnih plodova došlo do umanjenja vrednosti predmeta zaloge pa i uništenja, a kod civilnih do zastarelosti. Postojeća rešenja u pogledu mogućnosti ugovaranja antihreze ostaće ista kod *pignus*-a i po Nacrtu Zakonika.⁴⁸

Kod založnog prava na pokretnoj stvari, koja ostaje u državini zalagodavca – registrovanoj zalozi, ZZPR predviđa da zalagodavac ima pravo da upotrebljava predmet založnog prava prema njegovoj uobičajenoj nameni i posle zasnivanja zaloge⁴⁹, i od tog pravila nema odstupanja u korist poverioca. Na taj način zakonodavac odstupava od rešenja ZOO kod ručne zaloge, gde pomenuto pravo može pripadati i poveriocu, ako se ugovori. Ta razlika je posledica različitog načina sticanja ručne i registrovane zaloge, jer *pignus* nastaje predajom predmeta zaloge zalogoprimalcu u državinu, a kod registrovane zaloge on i dalje ostaje kod zalagodavca, pri čemu je *modus acquirendi* upis založnog prava u Registar zaloge. U pogledu ovlašćenja pribiranja plodova, zakonodavac polazi od rešenja da po pravilu oni pripadaju zalagodavcu, ali se ugovorom o zalozi

⁴⁶ Čl. 977. stav 1. ZOO.

⁴⁷ Čl. 975. stav 1. ZOO.

⁴⁸ V: čl. 469. i 470. Nacrta Zakonika.

⁴⁹ Čl. 20. stav 3. ZZPR.

može predvideti da založni poverilac ima pravo na plodove⁵⁰, što znači da je u tom delu antihreza dozvoljena. Ako bi se ugovorila takva mogućnost, iznos čistog prihoda od plodova odbijao bi se od iznosa troškova namirenja, kamate, a potom i od glavnog duga. Ovakvo rešenje je opravdano, jer olakšava položaj dužnika, ne dovodi ga u zavisnan položaj, s obzirom na to da predmet zaloge i dalje ostaje u njegovoj državini. Kod registrovane zaloge, rešenja Nacrta Zakonika omogućuju da ugovorne strane ugovore i drugi deo antihrezne pogodbe, pa će zalogoprimalac pored pribiranja plodova koje založena stvar daje, istu moći da drži i upotrebljava.⁵¹

Zakonom o hipoteci, antihreza je zabranjena.⁵² Za razliku od ručne i registrovane zaloge, zakonodavac kod hipoteke ne dopušta mogućnost ugovaranja nijednog dela antihrezne pogodbe. Opravdanje ovakvog zakonskog rešenja, neki autori nalaze u činjenici da bi antihreza – lišavanjem dužnika upotrebe nepokretnosti otežala položaj dužnika, ali omogućila i zelenašenje, jer bi poverilac mogao da pribavi nesrazmernu imovinsku korist uračunavanjem prihoda od upotrebe i plodova na ime kamate.⁵³ Složili bismo se sa mišljenjem ovih autora, kada je u pitanju deo antihrezne pogodbe koji se odnosi na upotrebu založene stvari, jer bi takva mogućnost bila suprotna rešenju po kojem nepokretnost ostaje u državini dužnika i posle zasnivanja založnog odnosa. Međutim, kada je u pitanju mogućnost ubiranja plodova, smatramo da bi pod izvesnim uslovima, ovaj deo antihreze trebalo razmotriti i kod ugovora o hipoteci, uz ograničenje da te koristi ne prelaze iznos zakonskih zatezних kamata. Na taj način smanjio bi se rizik pribavljanja nesrazmerne imovinske koristi za poverioca, jer bi sam ugovor o hipoteci predstavljao osnov za presuđenje da li takva neekvivalentnost postoji.⁵⁴ Taj rizik je po postojećim zakonskim rešenjima veći, jer zabrana antihreze kod samog ugovora o zalozi ne onemogućava ugovorne strane da zaključenjem nekog drugog ugovora, npr. zakupa, izigraju to ograničenje gde se ova odredba može ugovoriti. Nacrt Zakonika dozvoljava

⁵⁰ Čl. 21. ZZPR: „Ako predmet založnog prava daje plodove, zalogodavac je ovlašćen da ih pribira. Ugovorom o zalozi može se predvideti da, umesto zalogodavca, založni poverilac ima pravo da pribira plodove od predmeta založnog prava.”

⁵¹ V: čl. 504. Nacrta Zakonika.

⁵² Čl. 13. stav 3. ZH: „Ništava je odredba ugovora o hipoteci na osnovu koje poverilac ima pravo da upotrebljava predmet hipoteke, odnosno da pribira plodove koje daje predmet hipoteke.” Slično: čl. 69. ZOSPO.

⁵³ V: Gams, A., *Osnovi stvarnog prava*, Beograd, 1974, str. 200; Rajačić, Č., *Stvarno pravo*, skripta, Zagreb, 1956, str. 320; Lazić, M., *op. cit.*, str. 116.

⁵⁴ Pod hipotezom da postoji predloženo zakonsko rešenje, pa strane ne iskoriste mogućnost da ugovore taj deo antihrezne pogodbe kod samog ugovora o hipoteci, čineći to kasnije nekim drugim ugovorom, očigledno bi iskazale nameru da njime disimiluju antihrezu.

mogućnost ugovaranja antihreze kod hipoteke⁵⁵, što je značajna novina u odnosu na postojeća rešenja. U suštini, prihvaćeno je isto rešenje kao i kod registrovane zaloge, iako su to dve različite vrste založnog prava s obzirom na vrstu stvari na kojoj se uspostavljaju, ali slične po tome, što i u jednom i drugom slučaju predmet zaloge ostaje kod zalagodavca i posle zasnivanja založno-pravnog odnosa. Predloženo rešenje po kome poverilac može založenu stvar da drži i upotrebljava, nije u skladu sa pojmovnim određenjem ovih instituta, čija je prednost u odnosu na ručnu zalogu upravo to što založena stvar ostaje u državini dužnika, što mu omogućuje da lakše otplaćuje dug. Punovažnost ovog dela antihrezne pogodbe kod bezdržavinskog vida zalaganja, favorizuje interes poverioca na račun dužnika, omogućujući da njegov težak položaj bude još više zloupotrebljen.

4. Zaključak

Pored opravdanja široko postavljene autonomije volje učesnika građansko-pravnog odnosa, postoje razlozi i da zakonodavac odstupi od ovog načela kod ugovora o zalozi – propisujući zabranu ugovaranja komisornog pakta, marcijanskog pakta i antihreze. Navedene zabrane, u našem pravnom sistemu, su bile propisane i u građanskim zakonicima koji su se primenjivali i na teritoriji prve Jugoslavije, SGZ, AGZ i OIZ, ali od njih se ne odstupa ni važećim rešenjima. I pored različitih zakonskih formulacija, neka rešenja su ostala ista i u ranijim građanskim zakonicima, koji su na jednom mestu regulisali oba oblika zaloge – *pignus* i hipoteku, kao i danas gde se ti instituti posebnim zakonima uređuju. Razlike u nekim segmentima datih rešenja, svakako su posledica istorijskih okolnosti donošenja i važenja pomenutih pravila. Načelno ovi zakonski akti zabranjuju ugovaranje komisornog i marcijanskog pakta kod hipoteke i ručne zaloge, a u pogledu antihreze ostala je mogućnost njenog ugovaranja kod *pignus*-a, dok je kod zaloge na nepokretnosti jedino OIZ odstupio u odnosu na ostale akte, dozvoljavajući ugovaranje „podloga”. Duga tradicija pomenutih zabrana, ukazuje na njihovu opravdanost, jer im je cilj bio i ostao isti: da zaštite ugovorne strane kod založnopravnog odnosa, ali i opštedruštveni interes – sprečavanjem zloupotrebe nadmoći jedne ugovorne strane na štetu druge. U važećem zakonodavstvu, nedozvoljene odredbe kod zaloge su prisutne i kod novog vida zalaganja, registrovane zaloge, koji raniji građanski zakonici nisu poznavali. Analizirajući pozitivnopravne norme o nedopuštenosti nekih odredbi kod ugovora o zalozi, primetna je njihova nesavršenost, čime se narušava balans interesa ugovornih strana. Zabrana komisornog i marcijanskog

⁵⁵ V: čl. 562. stav 5.

pakta kod sve tri vrste zaloge, nije na adekvatan način obezbeđena po dospelosti potraživanja, čime su ugrožena prava kasnijih založnih poverilaca. Nacrt Zakonika otklanja ovaj rizik, ali samo kod hipoteke. Zabrana ugovaranja anti-hreze kod zaloge po važećim rešenjima, biće dovedena u pitanje po Nacrtu Zakonika, koji dopušta ugovaranje ove klauzule kod sve tri vrste založnog prava. Takvo rešenje po kojem je punovažan onaj deo anti-hrezne pogodbe da poverilac može da drži i upotrebljava založenu stvar, kod hipoteke i registrovane zaloge, stvara rizik za dužnika. On je na taj način lišen mogućnosti da otplati dug iskorišćavanjem predmet zaloge, čime njegov dužnički položaj može biti pogoršan. Predloženim rešenjem zakonodavac se rukovodio principom efikasnosti naplate potraživanja putem zaloge, čime je sigurnost ugovornih strana stavljena u drugi plan.

PROHIBITED PROVISIONS IN THE PLEDGE AGREEMENT IN OUR LAW

Jelena Brkic, graduate lawyer - master

S u m m a r y

The limitation of the principle of the autonomy of parties' will while entering into the pledge agreement is based in the applicable law on the prohibition of negotiating *lex commissoria*, *patto Martiano* and *pactum antichreticum*. The prohibition of stipulating the above mentioned clauses in the pledge agreement existed also in the Serbian Civil Code 1804, Austrian Civil Code 1811 and General Property Code for Montenegro 1888, which were applicable in the period after the war based on the principle of legal continuity at the territory of our former state. Our effective laws that regulate different kind of pledge do not provide different legal solutions. The Law on Contracts and Torts 1978 and Law on Pledge on Movables Registered in the Register 2003 set forth the prohibition of negotiating the *lex commissoria* and *patto Martiano* related to the pledge on movables, *pignus* and registered pledge, while both laws conditionally allow *pactum antichreticum*. The Mortgage Law 2005 prohibits all three clauses. A long tradition of the stated prohibitions speak in favor of their justification, since their goal used to be and is the same: to protect the contracting parties to the pledge agreement and to protect common value – to protect from usury, abuse of more favorable position of one contracting party. The goal of this paper is to demonstrate the good sides of the existing solutions but also to underline their deficiency, due to which the parties and third parties that may be affected by these provisions lack proper legal protection. This relates to the provisions in the pledge agreement which will be prohibited in our legal system *de lege ferenda* based on the Draft Law on Property and other Property Rights in the Republic of Serbia, while the legislator will make a great move in the field of mortgage, allowing the contracting parties to negotiate *pactum antichreticum* when constituting the mortgage on real estate.

Keywords: prohibited clauses, *lex commissoria*, *patto Martiano*, *pactum antichreticum*, pledge

КАТЕДРА АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

У просторијама Адвокатске коморе Војводине је 16. јуна 2011. године одржана промоција књиге др Јанка Кубињеца, адвоката из Новог Сада, *Филозофија правних вредности* (Адвокатска комора Војводине, Нови Сад, 2009).

Књига *Филозофија правних вредности* је, у највећем делу, текст докторске дисертације аутора др Јанка Кубињеца одбрањене октобра 1992. године на Правном факултету у Београду. Поред текста докторске дисертације, књига садржи поглавље о компарацији уметничких и правних вредности, текст који је настао у време када и текст дисертације.

Концепцијски, књига је подељена у два дела. У првом аутор говори о основним категоријама права, а у другом о правним вредностима. У уводном делу, краћем од ова два, бави се аксиологијом права као теоријском филозофијом.

У делу о основним категоријама права др Кубињец говори о стварном и апстрактном односу као темељу одређења свих правних категорија. При томе, стварни однос представља однос човека према стварности изван њега, и према себи као стварности, а апстрактни однос представља интеракцију између људи поводом стварности. Надаље, аутор у овом делу књиге обрађује власт, норму и апстрактну власт.

Други, већи део књиге говори о правним вредностима: правди, праведности и правичности, уз текст о компарацији вредности уметности и права.

На промоцији књиге су, поред аутора, учествовали проф. др Радивој Степанов и др Слободан Бељански. У наставку следе текстови уводничара изнети на одржаној катедри Адвокатске коморе Војводине.

Приредио: Дејан Укропина

Dr Radivoj Stepanov

CIVILIZACIJSKA SPIRALA PRAVDE*

SAŽETAK: Ovaj rad se sastoji od tri dela: uvoda i dva centralna dela. U *uvodu*, autor razmatra glavne probleme zanemarivanja pravnih vrednosti. U delu rada koji sledi (Civilizacijska spirala pravde) autor markira najvažnije filozofske i teorijske postulate pravde u istoriji evropske kulture. Pravda je dugoročno i kontinuirano centralna tema u strukturi pravnih vrednosti. Poslednji deo rada (Aksiologija prava) govori o karakterističnim temama i pitanjima u domenu filozofije pravnih vrednosti koji su analizirani u delu *Filozofija pravnih vrednosti Janka Kubinjca*.¹

Ključne reči: pravda, pravne vrednosti, aksiologija prava, filozofija prava, mir, pravo i umetnost.

* Rad primljen: 12. 11. 2010. godine.

¹ Knjiga J. Kubinjca javno je promovisana na Katedri Advokatske komore Vojvodine juna 2011. Tom prilikom je naglašeno da javno predstavljanje svake nove pravne knjige jeste praznik za pravo i pravnu kulturu. Pogotovo je to važno za one sredine i institucije koje drže do svog pravnog ugleda i strukovne tradicije. Katedra Advokatske komore Vojvodine je upravo to mesto na kome se negovala „reč o pravu” i „pravo na slobodu” izgovorene i napisane reči. Na toj Katedri su prvi put na nekadašnjem jugoslovenskom prostoru tematizovani oni pojmovi koji su danas postali deo svakodnevnog diskursa. Ko može još da se seti, da je o pojmu *pravne države* i *vladavine prava* ovde vođena tematska rasprava davne 1988. godine. Posle toga krenula je lavina tematskih časopisa o pravnoj državi: beogradska *Gledišta*, riječki *Dometi*, splitski *Pogledi* (inače, tih časopisa više nema a ova Katedra i *Glasnik* žive i dalje). Krenule su i štampane publikacije sa okruglih stolova i naučnih skupova na kojima su debatovali još uvek sanjivi od samoupravne pojmovne monotonije likovi iz tadašnjeg sveta političke filozofije, socijalne teorije i državnog vrha. Na Katedri AKV razmatrane su izazovne i značajne teme i nastali su teorijski i stručno veoma vredni prilozi o Kafki i totalitarizmu, o ljudskom dostojanstvu i prirodnom pravu, o konstitucionalizmu, krivici... o pravu, i sada o pravnim vrednostima i pravdi.

I. Uvod.– Retke su filozofije prava posvećene isključivo pravnim vrednostima. To bi se moglo reći čak i za one zemlje koje inače imaju bogatu pravnu kulturu i veoma istaknute pravne predstavnike. Pravna aksiologija se nije razvila u metodološki i predmetno definisanu naučnu disciplinu, a u okviru filozofije prava, pravne teorije, pravne sociologije, pa čak i pravne antropologije nije dobila status kakav doista i zaslužuje. Iako pravne vrednosti ontološki profilišu pravo kao eminentno civilizacijsku tvorevinu, one su ipak marginalizovane u savremenoj jurisprudenciji. Drugim rečima, pravni život i pravni praksis potiskuju aksiološku stranu prava u svakodnevnom funkcionisanju i rutini. Filozofski, teorijski i sociološki diskurs o pravnim vrednostima nema puno prilike za promociju u stručnoj i kulturnoj javnosti. To se pre svega odnosi na pravne prilike i stanje prava u Srbiji u poslednjih nekoliko decenija.

Sve epohe evropske civilizacije ostavile su svoje trajne tragove promišljanja pravnih vrednosti, pravde i težnje za pravdom: antičko doba, *medium aevum*, novovekovno doba, XIX i XX vek i vreme čiji smo savremenici.

I danas baštinimo mnoge pojmove iz davne antičke epohe: pojam pravde, države i politike i sl.

II. Civilizacijska spirala pravde.– U evropskoj kulturi zabeležena su svedočanstva o pravdi koja imaju veoma daleke istorijske tragove. Tako se još u *Ilijadi*, najstarijem Homerovom epu (VIII ili VII vek p. n. e.), javlja ubeđenje da Zevs iskaljuje svoj bes uvek kada vidi da ljudi donose nepravedne zakone i ne poštuju pravdu. Pravna organizacija društva smatrana je ontološkom karakteristikom antičke kulture. Samo divlji kiklopi nemaju zakone i ne znaju za pravdu, mislio je Homer (Faso 2007: 20).

Predsokratovska filozofska misao poznaje dva „motiva” pravde: *thémis* i *dike*.

Thémis je sakralni dekret koji su bogovi otkrivali kraljevima preko snova ili proročanstava; to je neka vrsta svete norme. Reč je, zapravo, o shvatanju zakona koje je karakteristično za društva (države) sa aristokratskom strukturom u kojima je zakonodavstvo shvaćeno kao izraz natprirodne volje i o kojem brine viši socijalni stalež (Faso 2007: 19). Kasnije, *thémis* zamenjuje motiv *dike*. Iako obe reči označavaju pravdu, one su međusobno veoma različite. *Thémis* izražava pravdu višeg ranga od one ljudske, a *dike* je pravda koja dolazi kao rezultat ljudskog razuma i iskustva. Putem nje se ostvaruje i prihvata ideja jednakosti. *Thémis* odgovara pravnom shvatanju aristokratskog društva, a *dike* nosi antičku klicu demokratije: ona je simbol skladnog poretka i uređene zajednice.

Antički vladar Solon pravdi pridaje političko značenje i definiše je *političkom merom* koja se sastoji: u izjednačavanju moći pojedinaca, u ravnote-

ži imovinskih mogućnosti i povezivanju čovekove valjanosti za opšti interes polisa. Time pravda postaje ravnateljica suprotnosti i napetosti zajednice (kao celine) (Smailagić I. 1970: 30).

Za Platona pravda je potpuna vrlina, savršenstvo duše. Ono naprosto odgovara tradicionalnom poimanju grčkog „weltanschauung-a” po kome su „u pravdi sadržane sve ljudske vrline”. Ali Platon pravdu locira u području politike u onoj meri u kojoj je politika etičko pitanje. Kada govori o idealnoj državi koja poznaje dobro i ostvaruje pravdu, Platon zapravo govori o državi koja je potpuno različita od one koja istorijski postoji, koja je uopšte postojala i koja je istorijski moguća (Faso 2007: 46). Platonovu državu može da zamisli samo *philosophos* ili ljubitelj prave mudrosti – onaj koji istražuje Istinu i Apsolutno dobro, a ne *philodoxos* – onaj koji je ljubitelj slave i javnog priznanja, koji ima na umu promenljivo javno mnjenje i vrednosti koje ta javnost ceni i uvažava. *Philodoxos* za razliku od *philosophosa* nije u stanju da se uzdigne do saznanja Ideja, nepromenljivih i čistih oblika Bića. Platonovska pravda i kada se locira u kontekst države, predstavlja etičko savršenstvo i nadilazi bilo kakvo „pravno” značenje. Ovakvo, „etički savršeno” shvatanje pravde nije ono do koga se dolazi istraživanjem pravde kao „pravnog pojma”.

Aristotel je svoju teoriju pravde i oblike pravde izložio u *Nikomahovoj etici*. Zapravo, sa Aristotelom se celokupni antički grčki razvoj u okviru političke koncepcije polisa rezimira u *ideji pravde kao najvišeg principa zajednice* (Smailagić I. 1970: 45). Aristotel uočava tri oblike pravde: *komutativnu pravdu* (*iustitia comutativa*), *distributivnu pravdu* (*iustitia distributiva*) i *zakonsku pravdu* (*iustitia legis*). Svaki od ovih oblika pravde ima svoju specifičnost. Distributivna pravda izražava *odnos društva (zajednice) prema pojedincu*. Zakonodavna pravda reguliše *odnos pojedinca prema zajednici*. Komutativnu pravdu čini *odnos između pojedinaca* (međusobno). Ovaj oblik pravde karakterističan je za robno društvo. Tu su pojedinci pravne ličnosti koje „ispred sebe” nose jednaka prava sa kojima stupaju u međusobni pravni saobraćaj. Prema mišljenju nemačkog pravnog filozofa A. Kaufmana u Aristotelovoj tipologiji pravde *iustitia legis* i *iustitia distributiva* čine socijalnu pravednost (*soziale Gerechtigkeit*) a *iustitia distributiva* i *iustitia comutativa* čine pravednost privatnog prava (*private Gerechtigkeit*). Aristotelovim i Platonovim učenjem antički čovek situira pravdu u sledeću trijadu: *ustav i pravda, pravda i jednakost, pravda i mir* (Smailagić I. 1970: 30).

Rimski besednik i političar Ciceron u svom bavljenju pravnim vrednostima, posebno pravdom, podjednako zahvata i u grčke izvore i u rimsku pravnu tradiciju. On baštini jednako i Aristotela i Ulpijana. Od Aristotela je Ciceron preuzeo značenje pravde kao „totalne vrline” – kraljice svih vrlina, a kod pravnog pisca Ulpijana Ciceron se oslonio na pravno-etički princip: *honeste vivere*,

alterum non laedere, suum cuique tribuere. U tom spoju Aristotelovog i Ulpijanovog – grčkog i rimskog „weltanschauung-a” najbolje se vidi da *pravda dolazi iz ljudske prirode koju određuje razum*. Otuda je prirodni zakon suštinski ljudski određen. Pokoravajući se prirodnom zakonu čovek se pokorava pravilu ponašanja koje je „prirodno” i „božansko”. Takav čovek je *autonoman* u pravom smislu te reči: on sam sebi donosi zakone (Faso 2007: 85).

Pravda u ranom hrišćanstvu nema značenje vrline koje reguliše odnose među ljudima. Ona ima značenje religioznog savršenstva, života u skladu sa božijom voljom. Nekoliko vekova docnije, tek od Sv. Tome Akvinskog, dolazi do povratka Aristotelovskom shvatanju pravde kao *virtus ad alterum* – vrline u odnosu prema drugima.

Medium aevum ističe novozavetni pojam pravde koji dobija primarno – teološko (religijsko), i posredno – etičko određenje. Dakle, pravda je kao primarno božija pravda i kao ljudsko ispunjavanje božije volje (na zemlji). Čovek, kao razumno biće stvoreno po *božijem liku (celsa creatura in capacitate majestatis)* predstavlja suptilni splet smrti i života, zla i dobra, greha i istine, slabosti i veličine. On je „podvojen” na telesno obličje koje zagovara zakon greha, i na duhovni vid koji upućuje na: božiji zakon uma, dobra i pravde. Bez gubljenja biblijskog orijentira, ali i držeći se antičkog nasleđa, srednjovekovna filozofija prava baštini trojni pojam pravde: *božju pravdu, moralnu pravednost čoveka i opravdanje grešnika*.

Aurelije Avgustin govori o tri konstitutivne odredbe *Države božije*: o večnoj sreći, večnom miru i večnoj pravdi. Večna pravda dolazi otuda što Bog ima jedan zakon u kome je on sam i kome je podložno sve što nije on – Božji zakon. Sadržaj ovog zakona je propis Božjeg razuma ili Božje volje koji nalaže očuvanje prirodnog poretka i zabranjuje njegovo narušavanje. Ovaj zakon je trajan, i taj zakon je uvek i u svakoj prilici pravičan, jer je i sam Bog svugde prisutan, pravedan i večno nepromenljiv. Ova, nazovimo je autentična ili izvorna pravda, izvorni mir i sloga, nalazi se samo u Božjoj državi. Pravda u teologizovanoj Avgustinovoj filozofiji predstavlja božiji predikat i čak se poistovećuje sa samom Božjom biti.

Moderna i prosvetiteljstvo čine iskorak iz „samookrivljujućeg maloletstva” čoveka. Filozofija novog veka čini napor da pojam pravde iz sfere transcendentnog premesti u horizont ljudskih odnosa. To je, bar kada je pravda u pitanju, činjeno na različite i međusobno suprotstavljajuće načine. Frensis Bekon je emfatički ukazivao da samo „pravda obavezuje da čovek čoveku bude Bog a ne vuk” (*Iustitia debetur quod homo homini sit Deus, non lupus*), a njemu nasuprot Tomas Hobs je naglašavao da je u zajednici čovek čoveku vuk, te je pravdu u ravni ljudskih odnosa sagledavao na način da „autoritet, a ne istina, čini zakon” (*auctoritas non veritas facit legem*). On je otvarao put kako

„egzilu” pojma pravde iz pravnog mišljenja, tako i potonjem sužavanju polja pravnosti po cenu direktnog ugrožavanja njegovog vrednosnog osnova. Žan Boden afirmiše područje pravde u jednom specifičnom pravno-političko-filozofskom smislu naglašavajući da je pravda oličena u ideji prava, a njen cilj je da snažnije uputi na neophodnost unutrašnje harmonije građanskih, individualnih interesa i kolektivnog cilja političke zajednice. Pravda je, u bodenovskom shvatanju, ono što je suprotno neredu, ona je simbol dobro uređenog poretka u kojem se građani pokoravaju magistratima, a ovi su verni tumači volje vladara, koji upravlja po Božjem zakonu.

Istina je da u novovekovnoj epoci ima pokušaja *reteologiziranja* pojma pravde (kembridžka škola i njen ugledni predstavnik Kedvort), ali to nije bitno uticalo na glavnu maticu modernog toka mišljenja u kojem se dovršava, s jedne strane, celina ocrtane jusnaturalističke tradicije ideje pravde kao transcendentalnog, pretežno metafizičkog fenomena, i s druge strane, rađanje i etabliranje građanskog i pravno modernog pristupa pravdi i pravnim vrednostima. Zato se kod nemačkog filozofa prava Samjuela Pufendorfa pravda snažno vezuje uz pravo. Kod Lajbnica božja i ljudska pravda, doduše, čine večne istine (*veritates aeterna*) ali i temelj svetskog poretka, dok se kod Džona Loka pravda svodi na temelj društvenog poretka, u prvom redu kao priznatost privatnog vlasništva, osiguranog i nezavisnog od države.

Prosvetiteljski imperativ *Sapere aude* određuje definitivno karakter društva u građanskom stanju (*status civilis*), a samim tim i formalni princip mogućnosti pravnog stanja u odnosima među ljudima. Otuda je novovekovno i građansko razumevanje prava podstaklo impresivan pluralistički diskurs o pravdi što dovodi do toga da su se, sledeći logiku nauke, iz okrilja racionalnog jusnaturalizma „otrgli” neki pravci kao što su pozitivizam ili sociologizam i dali svoje originalne interpretacije pravde i pravnih vrednosti.

Savremeno doba, tačnije druga polovina XIX i ceo XX vek „zasejani” su različitim filozofskim i teorijskim orijentacijama prava i pravde. Na primer: egzistencijalistička filozofija prava, dekadentno idealističke teorije, pravno kulturološke ideje, neojusnaturalističke, teorije o krizi pravnog pozitivizma, analitičke teorije, „čiste teorije prava”, „teorija pravde kao pravičnosti”, narativna teorija prava itd. Svi ovi teorijski pravci i škole, više ili manje inspirišu zanimljiva gledišta o pravdi i pravnim vrednostima. Uz njih stoje mnoga imena pravnika, filozofa i etičara: R. Paund, E. Lask, L. Fuller, DŽ. Finis, H. Hart, H. Kelzen, G. Radbruch, H. Perelman, R. Nozik, DŽ. Rols i dr.

Neke od filozofija pravde i pored ugleda njihovih autora bile su dočekane sa rezervom (Fullerova *Unutrašnja moralnost prava*), neke su bile cinično primljene i napuštane ubrzo pošto su ugledale svetlo dana (Kelzenov rad: *Šta je*

pravda)², druge su imale svoje dramatične, gotovo tragičarske obrte (Radbruhova pravno-filozofska studija *Pet minuta filozofije prava*)³, a neke su menjane pod naletima snažno argumentovane kritike (DŽ. Rols: *Teorija pravde*)⁴.

U korpusu savremenih opcija pravnih vrednosti je i filozofija distributivne pravde R. Nozika koja ima jak „juristički naglasak” jer nastaje na argumentovanoj teoriji ovlašćenja. Kada bi svet, kaže Nozik, u celini bio pravedan on bi u celini morao da obuhvati „pravednost posedovanja”. Potpuno načelo distributivne pravde jednostavno kaže da je raspodela pravedna ako svi imaju pravo na posedovanja kojima raspoložu u uslovima distribucije (R. Nozik: *Distributivna pravda*).

III. Aksiologija prava.– Studija Janka Kubinjeca *Filozofija pravnih vrednosti* pripada *main stream*-u savremenih filozofija prava. To je aksiologija prava konsekventno pravno-filozofski zamišljena, metodološki sprovedena i sistematično izložena. Tu su vrednosni pojmovi pravde, pravednosti i pravičnosti povezani i bliski ali međusobno razgraničeni i jasno određeni.

Šta o pravdi kaže Kubinjec?

U ontološkom smislu pravda je nešto postojeće. Pravdu čovek ne zatiče „u biću” nego je „kao biće” stvara. Stvaranje pravde kao vrednosti ne diferen-

² Tako je Kelzenova teorija pravde, za razliku od njegove znamenite „čiste teorije prava” (die reine Rechtslehre) ocenjivana kao „teorija bez ikakvog sadržaja”, kao „prazna igra praznih pojmova” (H. Španer). Kako drugačije razumeti, pita se Španer, ovakvo Kelzenovo „teorijsko-filozofsko” razmišljanje o pravdi: „Čežnja za pravdom je večna čovekova težnja za srećom. Pošto tu sreću ne može da nađe kao izolovana individua, on je traži u društvu. Pravda je društvena sreća, sreća koju garantuje društveni poredak. (...) Tvrdnjom da je pravda društvena sreća, na pitanje [šta je pravda] još nije odgovoreno, već je ono samo pomerenom. Jer sada se postavlja pitanje: šta je sreća?” (H. Kelzen: *Šta je pravda*) itd.

³ Obrat u reinterpretaciji sopstvenog stanovišta o pravu i pravdi kod Radbruha je uslovljen tektonskim poremećajima u političkim zbivanjima nacističke države u kojoj Radbruh živi i drži pravnu katedru. Radbruh najpre stoji na stanovištu da se „i najpodliji zakon (das niederträchtigste Gesetz) mora poštovati dok je na snazi”. Nakon užasa i patnji koji fašistički režim čini u Nemačkoj i Evropi, i Radbruhu lično, a posle sloma nacizma on je temeljno revidirao svoje pravno stanovište tzv. „petominutnom filozofijom prava”. Tu Radbruh kaže: „Pravo je volja za pravdom. Pravda, međutim, znači: suditi ne vodeći računa o ličnosti, meriti sve istim merilom. (...) Ali, kad zakoni svesno opovrgavaju volju za pravdom (...) onda ti zakoni nemaju važenje, onda im narod ne duguje poslušnost, onda i pravnici moraju naći hrabrosti da im poreknu karakter prava” (G. Radbruh: *Filozofija prava*). Na taj način je Radbruh novom filozofskom konstrukcijom o „zakonskom nepravu i nadzakonskom pravu” napravio suštinski otklon od svoje ranije filozofije o „stvarnosti i vrednosti” kako inače i glasi prva glava njegove *Filozofije prava*.

⁴ *Teorija pravde* američkog filozofa i etičara Džona Rolsa doživela je izuzetnu popularnost, ali i brojne kritike H. Harta, J. Habermasa i drugih. Zanimljivo je da se K. Šmit nije nijednom rečju osvrnuo na Rolsovu teoriju pravde kao pravičnosti. Dva osnovna smera njegovih

cira je od „ostale” stvarnosti. Pravda je stvorena čovekovim praksisom kao što je, uostalom, i celokupna istorijska priroda prerađena ljudskim radom.

U gnoseološkom smislu pravda je „nešto što se može saznati” u meri (stepenu) u kome se može saznati svaka druga činjenica ili svako drugo postojeće. Dakako, u filozofiji je veoma diskutabilna mogućnost saznanja vrednosti, pa samim tim i pravnih vrednosti. Otuda je moguće saznanje/spoznaja *pojma vrednosti*, ali ne i njihove *validnosti* (Kubinjec 2009: 133 i dalje).

Upravo otuda je pravda po mišljenju Kubinjeca odnos stvarnosti i apstrakcije. Apstrakcija o kojoj je reč je norma. Stvarnost je činjenica na koju se norma odnosi, koju ona apstraktno pravno određuje, kojoj ona daje određen društveno-pravni značaj koju ona društveno-pravno ocenjuje, dakle, vrednuje. To ocenjivanje stvarnosti „kroz normu”, dakle po kriterijima koji su dati u normi jeste merenje društvene vrednosti ili društvenog značaja određene stvarnosti. Kriterijum mere sadržan je u normi, mera je apstraktna, ona je izvan stvarnosti na koju se odnosi (zbog toga što je mera „izvan” i može da se odnosi „na” stvarnost), baš kao što je i sama norma izvan stvarnosti. Merenjem stvarnosti, dakle, našeg ne-apstraktnog, ona prelazi u sasvim drugo područje sa kojim nije vezana ni najmanjom unutrašnjom vezom.

Kada je o pravdi reč, tu pravac kretanja zapravo ne ide od norme prema stvarnosti nego od stvarnosti prema normi. Naime, pravda je odnos stvarnosti i

razmišljanja se međusobno prepliću i dopunjuju: politički liberalizam (political liberalism) i pravda kao pravičnost (justice as fairness). U prvom slučaju, liberalno učenje o socijalnoj pravdi ima za cilj da ideal slobode pomiri sa idealom jednakosti. To znači da svakom pojedincu ili građaninu pripada određen skup dobara „samim tim” što je član jedne (političke) zajednice. Pošto se poželjni nivo jednakosti ne može odrediti u bilo kom „meritornom organu”, prepušteno je demokratskim ustanovama da odrede nivo socijalnih davanja u skladu sa sukobljenim zahtevima privredne efikasnosti i socijalne pravde. U drugom slučaju, Rolsova razmišljanja o pravdi kao pravičnosti obuhvataju dva osnovna načela. Prvo načelo određuje da svako ima jednako pravo na najširi potpuni sistem jednakih osnovnih sloboda koji je saglasan sa sličnim sistemom slobode za sve. Drugo načelo zahteva da se socijalne i ekonomske nejednakosti urede u svrhu najveće moguće dobrobiti najslabije stojećih, i da se odnose na službe i položaje dostupne svima pod uslovima pravične jednakosti mogućnosti. Logično pitanje otuda glasi: u čemu se tačno sastoji problem pravde? Smisao pravde se sastoji u tome da se plodovi saradnje tako raspodele između članova društva da niko ne bi imao osnovan razlog da se požali kako je prema njemu postupano nepravično. Otuda, po rečima A. N. Vajtheda, Rols u svojoj *Teoriji pravde* nastoji da pokaže da svaka osoba poseduje nepovredivost zasnovanu na pravdi, koju čak ni opšti (tehnički, tehnološki) napredak društva kao celine ne može da naruši ili ugrozi. U pravednom društvu prava zaštićena pravdom ne podležu političkoj trgovini niti nekoj skrivenoj političkoj matematici društvenih interesa. Poznato je da je Rols svoja stanovišta o pravdi kao pravičnosti menjao pod naletima snažne kritike i ubedljive argumentacije. Ostaje pitanje koliko bi svoja gledišta o pravdi kao pravičnosti iz opcije političkog liberalizma Rols revidirao pod naletima sadašnje globalne ekonomske krize i (gotovo izvesnog) političkog kraja „države blagostanja”?

opšte pravne norme unutar koje se vrši ispitivanje i obrazlaganje adekvatnosti pravne norme (tj. u njoj datog kriterija apstraktnog „merenja”) u odnosu na sve moguće slučajeve stvarnosti na koje se norma odnosi. Pravda afirmiše ili dovodi u pitanje opšti akt – a to može činiti polazeći samo od stvarnosti, odnosno od društvene stvarnosti. Pošto u stvarnosti činjenica ne postoji ništa iz čega bi neposredno proizlazila određena norma ili određen kriterijum merenja, onda se pokazuje kao neophodna još jedna dodatna kategorija koja omogućava i opravdava (po)vezanost stvarnosti i određenog pravnog rešenja. Ta dodatna kategorija je argumentacija. Na taj način sklop ili strukturu pravde čine sledeći elementi: mera, stvarnost i argumentacija. Mera je ono *čime* se vrednuje/meri, stvarnost je ono *šta* se vrednuje/meri, argumentacija je ono *čime se opravdava* određena vrsta merenja. Nijedan od ova tri elementa sklopa nije vrednost već samo njen (strukturni) elemenat.

Veoma pažljivo na pitanju pravde Kubinjec nijansira odnos između norme i stvarnosti. Naime, uobičajeno se kaže da u primeni prava polazimo od norme pod koju podvodimo (supsumiramo) stvarnost, dok u stvaranju prava treba da polazimo od zbilje da bismo joj utvrdili odgovarajuću apstraktnu određenost. U prvom slučaju polazište je norma, u drugom slučaju polazište je stvarnost, a do pojma pravde dospevamo tek kada se postigne jedinstvo stvarnosti i apstrakcije.

Ontološki istovetna situacija pojavljuje se, na primer, i u ekonomiji, pošto ekonomska vrednost (cena) postoji samo kao jedinstvo upotrebne vrednosti (priroda, stvarnost) i apstraktne forme (prometna vrednost). Ako se postavi pitanje da li je određena cena pravedna s obzirom na prirodu (upotrebna vrednost) koju određuje, tada se razmatra odnos prirode i cene, dakle odnos stvarne i apstraktne odredbe.

Na istim pravno-filozofskim rezonima Kubinjec pravi zanimljivu distinkciju između mira i pravde, odnosno drugih pravnih vrednosti. Naime, on kaže da je mir doista jedna od najznačajnijih pojedinačnih vrednosti prava (i politike) pošto se pojavljuje kao prvo, pa čak i prethodno pitanje za svaki pravni poredak. Ali, na osnovu svog značaja, mir ne stiče ništa u pogledu (svoje) ontološko-pravne prirode, pošto razlika u značaju ne dovodi do razlike u karakteru. Mir je u odnosu na pravdu jedno njeno pojedinačno rešenje, zapravo pojedinačno rešenje validnosti pravde. Mir se može pojaviti u najrazličitijim varijantama (validnostima) sve do varijante kršenja mira što takođe može biti u skladu sa određenom argumentacijom pravde. Mir se pojavljuje u pravdi, pravednosti i pravičnosti na različite načine i različitim relacijama.

U pravljenju distinkcije između pravde i pravednosti, dosledno svom filozofsko-logičkom pogledu na pravnu aksiologiju, Kubinjec kaže da je pravednost u ontološkom smislu odnos dve apstraktne određenosti, odnosno dve

apstraktno-pravne određene situacije. Dok se u problemu pravde rešava pitanje da li je pojedina apstraktna određenost opravdana s obzirom na stvarnost na koju se odnosi, kod pravednosti je to pitanje prevaziđeno i utvrđuje se samo da li je apstrahovanje opravdano s obzirom na komparaciju (najmanje) dve stvarne situacije na koje se ono odnosi. Pitanje jednakosti ili nejednakosti, kao ni bilo koje drugo pitanje odnosa dve apstraktne određenosti nije se moglo postaviti u pravdi, jer pravda ne određuje odnos dve apstraktne određenosti, nego odnos stvarnosti i apstrakcije. Dok u pravednosti, kao odnosu dve apstraktne određenosti, pitanje jednakosti se pojavljuje kao osnovno. U nijansiranju odnosa između pravde i pravednosti Kubinjec se oslanja na jedan broj autora i izvora starijeg porekla, pri čemu bi svežija literatura i autori mlađe generacije mogli dati snažniji kolorit, tj. pravno-filozofski ton toj tematici.

Pravičnost u pravnoj teoriji ima dugu istoriju i različit tretman. Za pravičnost se kaže da predstavlja pojam sličan pojmu pravde. On je, kao i pravda, bez jasne sadržine i jedne formalne definicije. Često se pravičnost kao vrednost izjednačava sa pravdom, ali ponekad se pravičnost u pravnoj teoriji stavlja iznad ili ispod vrednosti pravde. Što se tiče istorije ovog pojma, kod Aristotela pravičnost predstavlja jednu vrstu poštenja koje ispravlja prava koja je prećutao zakonodavac u nemogućnosti da ih sve tačno odredi. Pravičnost je prema tome samo tehničko sredstvo koje otklanja (popravlja) praznine u zakonima; ona je delimična primena ideje pravde. Dakle, u Aristotelovoj filozofiji pravičnost je pojam podređen pojmu pravde, on je „izvedena misao, jedna ideja drugog reda”. U rimskom pravu pravičnost (*aequitas*) doživljava svoje zlatno doba. Ona je tu bila uzdignuta na stepen vrhovnog pojma, ona predstavljala ideju koja nadahnjuje i usmerava sudiju i zakonodavca. *Aequitas* označava sve ono što je saglasno određenim razumnim načelima ponašanja, ona čini moralnu osnovicu prava, istinsko moralno pravilo rimskog prava. Pozitivno pravo je ništa drugo do *aequitas constituta – pars aequitatis*. To visoko mesto koje je u rimsko doba imala pravičnost naročito dolazi do izražaja kada se ona stavi nasuprot pojmu pravde, pošto pravda u jeziku rimskih pravnika znači samo ono što je saglasno pozitivnom pravu.

Brojne pravne ustanove su se inspirisale isključivo pojmom pravičnosti (docnja, ugovorna krivica ili sve (ono) što nije bilo propisano zakonima). U srednjem veku pravičnost je imala daleko manje blistavu sudbinu. Čuveni engleski pravnik Brekton (XIII v.) definiše pravičnost: *aequitas est rerum convenientia que in paribus causis paria desiderat iura et omnia bene conquerat*, što je u stvari samo ponavljanje Ciceronove rečenice: *valeat aequitas que paribus in causis paria iura desiderat* (neka jednakost bude u stanju da sa istim razlozima omogući ista prava). Pojam pravičnosti u ovim pravnim konstatacijama je „sužen” i označava jednako postupanje sa stvarima koje su za-

konom učinjene jednakim. Vremenom pojam pravičnosti se sve više sužavao i u samoj Engleskoj, pa je tri veka docnije, pravičnost shvaćena kao ispravljanje preterane strogosti pozitivnih pravila, kao lek protiv *summum ius – summa iniuria*. Ni u savremenoj teoriji prava nije sasvim jasno značenje i mesto pojma pravičnosti u hijerarhiji pravnih vrednosti uprkos tome što se za njega naročito zalagala „škola slobodnog prava” krajem XIX i početkom XX veka. Na logičko-metodološku povezanost pravde i pravičnosti ukazao je G. Radbruch. U „borbi za prevlast u pravu” sa pravdom se takmiči pravičnost. Pravda i pravičnost nisu različite vrednosti, nego različiti putevi da se dođe do jedinstvene pravne vrednosti. Pravda na pojedinačni slučaj gleda sa stanovišta opšte norme. Pravičnost u (svakom) pojedinačnom slučaju traži njegov vlastiti zakon, koji se može podići na stepen opšteg zakona – jer pravičnost kao i pravda, na kraju krajeva, ima uopštavajući karakter. Tako u razlici između pravde i pravičnosti vidimo već ranije nagoveštenu metodološku razliku između deduktivnog razvoja ispravnog prava iz opštih načela i intuitivnog saznanja ispravnog prava iz „prirode stvari”. Pravičnost je pravda pojedinačnog slučaja, i to što nju uzimamo u obzir ne prisiljava nas, dakle, da nešto menjamo u formuli da je pravo ona stvarnost čiji je smisao da služi pravdi.

U današnjoj jurisprudenciji ono što se naziva pravičnošću u jednom specifičnom smislu (i značenju) jeste, još od „pokreta slobodnog prava” (*Freirechtsbewegung*), ovlašćenje sudija ili drugih službenih osoba koje primenjuju pravo da „reaguju elastično” u konkretnim pravnim situacijama. Drugim rečima, pravičnost se ispoljava u slobodi reagovanja ovlašćenih lica kod primene opšte (apstraktne) pravne norme u rešavanju konkretnih pravnih sporova radi „pravičnijeg” – potpunijeg, adekvatnijeg i istančanijeg ostvarivanja vladajućih principa pravde u zajednici subjekata koji su označeni kao jednaki.

Princip pravičnosti je različito primenjivan i prihvaćen u različitim pravnim okolnostima. Uglavnom je primena ovog pravnog principa zavisila od autoriteta sudova i njihove uloge u stvaranju pravnog i normativnog sistema. Otuda se princip pravičnosti „uslovno” može nazvati i sudskom pravdom. Tako teorija prava vidi pravičnost.

U filozofiji pravnih vrednosti, Kubinjec konstatuje da je pravičnost pravna vrednost koja nastaje u primeni prava. U tom smislu je ona pravda pojedinačnog slučaja. Vrlo često se pravičnost svodi na stepen razlike odgovornosti po određenom pravnom osnovu (na primer, odmeravanje kazne, utvrđivanje visine odgovornosti za naknadu štete). U takvom slučaju, pitanje pravičnosti se postavlja tek izvan pravne kvalifikacije, naime, tek tamo gde je pravna kvalifikacija već rešena. No pravičnost kao stepen pravne odgovornosti je samo jedan vid pravičnosti a ne i njena celina. To je pravičnost u užem smislu.

U širem smislu, pravičnost obuhvata i pravnu kvalifikaciju koja takođe ima karakter pravnog vrednovanja. Individualizacija do koje dolazi u primeni prava, odnosi se, pre svega, na pravnu kvalifikaciju a tek nakon toga na pravičnost u užem smislu. U okviru pitanja pravičnosti, Kubinjec pravnologički, argumentovano i vrlo jasno raspravlja o istini i vrednosti, čoveku i pravu, pravnoj kvalifikaciji, logičkoj problematici i individualizaciji.

Završnicu ove monografije o pravnim vrednostima čini tekst pod neuobičajenim naslovom: *Komparacija vrednosti: umetnost i pravo*. Po naslovu neuobičajen, po sadržini krajnje konzistentan celini tematike. Komparirajući umetnost i pravo, on kaže: Pravo se od umetnosti ne razlikuje po tome što bi bilo „bez sadržaja”, što ne bi predstavljalo „materiju” (nosioca vrednosti), zapravo po tome, što bi mu „materija” po svojoj odredbi materijalnosti bila irelevantna – nego po specifičnom načinu vezanosti (prijanjanja) za tu „materiju”. Čak nasuprot tome, za razliku od umetničke vrednosti koja se uvek vezuje za individualno određenu „materiju”, za pravne vrednosti je karakteristična neograničena prirodna povezanost nosilaca vrednosti, dakle, jedno bezgranično bogatstvo nosilaca vrednosti („materija”) unutar svakog pravnog akta (izuzimajući postupak izvršenja).

Na koncu, konsekventan filozofiji prava, Kubinjec kaže da filozofija prava, za razliku od pravne nauke, mora da u rešavanju svakog problema pođe/polazi sa stanovišta bića. I da filozofija prava, za razliku od jurisprudencije, mora uvek ostati izvan (pravnog) vrednovanja. Upravo to filozofiji prava omogućava da, s jedne strane, bude *filozofsko* saznanje, za razliku od *naučnog* saznanja, a sa druge strane, da bude *filozofsko saznanje* a ne *pragmatično vrednovanje*.

Zrelo i znalačko kretanje u polju pravne filozofije autora J. Kubinjeca nije ispoljeno samo i jedino u njegovoj filozofiji pravnih vrednosti. Ono dolazi kao rezultat dugotrajnog i uspešnog „ogledanja” Kubinjeca i u pravnoj filozofiji u čitavom nizu ranije objavljenih radova i eseja, kao što su: *Prirodno pravo; Apstraktni građanin i politički subjektivitet; Argumentacija kao element pravde; Mera kao element pravde; Predmet i kompetencija metafizike prava; Struktura i modaliteti pravnog fenomena; Pravo i privid prava; Argumentacija kao element pravde; Granice autentičnosti filozofije, nauke i kritike; Stvarnost i duhovnost prava; Principi evropskog prava; Aksiologija prava kao teorijska filozofija; Trebanje (kao pravna kategorija); O krivici; Problemi pravne logike; Ontološka struktura prava* itd., itd. Ti radovi su objavljeni u uglednim stručnim i naučnim časopisima. Ta „lakoća” snalaženja Kubinjeca u pravnom „filozofiranju” može da zavara. Čini se, da se u tu izazovnu pustolovinu filozofskog promišljanja prava može pravnik otisnuti bez teškoća i bez rizika. Kubinjecu to polazi „za rukom” jer u svom filozofskom i

teorijskom radu spaja pravni talenat, veoma suptilno promišljanje prava i odličnu veštinu pravnog praktičara.

LITERATURA

- Aristotel: *Nikomahova etika*, Beograd, 1980.
- Đurić, M.: *Ideja prirodnog prava kod grčkih sofista*, Beograd, 1958.
- Faso, G.: *Istorija filozofije prava*, Podgorica, 2007.
- Frozini, V.: *Teorija prirodne pravde*, Pravni život, Beograd, broj 11, tom III, 1997, knjiga 436, godina XLVI, str. 827–835.
- Glantić, T.: *Pravda, sloboda, jednakost*, Beograd, 1995.
- Kaufmann, A., Hassemer, W. (hrsg.): *Einführung in Rechtsphilosophie und Rechtstheorie der Gegenwart*, Heidelberg, 1994.
- Kelzen, H.: *Šta je pravda*, Pravni život, Beograd, br. 12/1995, godina XLIV, knjiga 421, (5–30).
- Kubeš, V.: *Filozofija prava – njen pojam i problemi*, Filozofska istraživanja, Zagreb, 1986, God. 6, Sv. 4, 19, str. 1083–1093.
- Kubinjec, J.: *Rukopis filozofije pravnih vrednosti*, Marković, B.: *O pravednom pravu*, Novi Sad, 1993.
- Radbruh, G.: *Filozofija prava*, Beograd, 1980.
- Rols, DŽ.: *Politički liberalizam*, Beograd, 1998.
- Rols, DŽ.: *Teorija pravde*, Cetinje, 1997.
- Ros, A.: *Pravo i pravda*, Podgorica, 1996.
- Savremena politička filozofija*, Sremski Karlovci, 1998.
- Vukadinović, G.; Stepanov, R.: *Teorija prava I*, Petrovaradin, 2001.

CIVILIZATION SPIRAL OF JUSTICE

Radivoj Stepanov Ph.D.

Summary

This paper consists of three segments: Introduction and two central parts. In the introduction, the author discusses the main problems of neglecting legal values. In the following part of the paper (entitled Civilization Spiral of Justice) the author postulates the most prominent philosophical and theoretical aspects concerning justice in the history of European culture. Justice has been a long-lasting and continuant central topic in the structure of legal values. The last part of the paper (entitled Axiology of law) deals with the most typical themes and questions in the domain of philosophy of legal values that were elaborated in the book *Philosophy of Legal Values (Filozofija pravnih vrednosti)* by Janko Kubinjec.

Key words: justice, legal values, axiology of law, philosophy of law, peace, law and art

Др Слободан Бељански

ИЗВОДИ ИЗ ПРЕДСТАВЉАЊА КЊИГЕ
др Јанка Кубињеца *Филозофија правних вредности*
16. 06. 2011. године

Кубињецова књига *Филозофија правних вредности* спада у све ређа и утолико драгоценија дела савремене домаће правно-филозофске литературе. Уједно, она је одважан подухват настао на размеђи два наизглед супротстављена става: става да филозофија права, како каже наш аутор, да би била филозофија, мора увек кренути са становишта бића и мора увек остати изван правног вредновања, и става да овакав однос према правном вредновању не значи, што ова књига управо доказује, и немогућност успостављања филозофије правних вредности. Сам Кубињец каже да је његов рад посвећен правним вредностима у подручју позитивног права – појединачног и општег правног акта. Са становишта појма права, Кубињец образлаже проблем у оквиру схемата који чине три врсте правних вредности: правда, правичност и праведност. Правда постоји унутар општег правног акта као однос норме и стварности, однос који разматра валидност општег акта са становишта стварности. Правичност постоји унутар појединачног правног акта, као правна вредност која настаје у примени права, као правда појединачног случаја. Праведност, међутим, разматра однос две правне ситуације, валидност једног правног односа у односу на други правни однос, при чему је апстрактна једнакост основно мерило.

Кубињец исправно примећује да сви значајни проблеми у одређивању правних вредности потичу од неразликовања њиховог појма и њихове валидности. Његов је став да је утврђивање валидности вредности немогућа мисија. Степен праведности, као и степен уметничке вредности, није

предмет сазнања, него вредновања. Сазнање валидности вредности једноставно није могуће, не због граница људског ума, него због природе ствари, тј. онтолошке околности. Кубињецова је теза да је валидност вредности непоновљива појединачна чињеница иза које не стоји никаква паслика као узор по коме би се могла гносеолошки утврдити њена вредносна адекватност. Између осталог и због тога што се вредновање вредности никада не може позвати на истину. Ипак, празнина која се ту указује није подручје пуке произвољности. На располагању нам стоји богата аргументација.

Полемика која би се са аутором могла отворити тиче се бивствених одлика праведности, или уметничких вредности које Кубињец у завршном поглављу књиге пореди са праведношћу. Хајдегер је објашњавао да је филозофија врста меродавности која је способна да посматра биће с обзиром на то што оно јесте, уколико јесте биће. Ипак, сматрао је нужним покушај да се бивствовање мисли, без заснивања бивствовања из бивствујућег. У богатој пракси Европског суда су само на принципу праведности изграђени правни стандарди који чине процесна бића, „стварност” и „истинитост” позитивног права, и представљају баш ту „паслику” као узор по коме би се, чак и у гносеолошком домену, могла утврдити њихова вредносна адекватност. И на вредновању вредности уметничких дела изграђен читав систем „паслика” које чине уметничко биће самог дела, а потом његовог доживљавања, тумачења и проношења. Објективизација субјективног је, како каже Сузан Лангер, оно што важи за уметничко дело, а могли бисмо рећи и за правду. Управо је дан у коме представљамо ову књигу (16. јуни), познат у свету литературе као Bloomsday, дан у коме се празнује фиктивни датум збивања великог „једнодневнoг” романа Џемса Џојса *Уликс*, који је прешао, ето, и у обрнутом смеру читав пут од бивствовања до бивствујућег. Али ово је тема за себе коју Кубињецова књига само обогаћује.

Кубињец излаже доследно, уједначено и разговетно. То, уједно, значи да његова систематика и експозиција делују сигурно, да он говори суверено, без колебања и отворених исказа, а поготово магловитих мисли. Ипак, не смемо се заваравати. Његов текст није лак за разумевање. Праћење ове материје изискује солидно филозофско знање и добру предспрему. Зато, када се каже разговетно, не смемо то поистоветити са вокабуларом свакодневнoг, па ни правно-стручног говора и његовом разумљивошћу. Ради се о инхерентној разговетности, о распознатљивости и једноставности речника унутар филозофских оператора – појмова, идиома и формула којима се служе они који се баве филозофијом, било као њени примаоци, било као њени преносиоци или ствараоци.

Кубињецова књига је значајно дело, а Адвокатска комора Војводине учинила је прави подухват када се пре непуне две године одлучила да је објави.

**OSNOVAN EVROPSKI PRAVNI INSTITUT
(Osnivački kongres u Parizu, 1. juna 2011. godine)**

U pravničkoj javnosti će 1. jun 2011. godine verovatno ostati upamćen po jednom krupnom i moglo bi se reći istorijskom događaju. Naime, toga dana je u Parizu održan Osnivački kongres Evropskog pravnog instituta (The European Law Institute – ELI), i to na dve sesije održane na Univerzitetu Panthéon – Assas (Université Paris II – Panthéon – Assas) (prepodnevna sesija) i na Sorboni (Université Paris I Panthéon – Sorbonne) završna, poslepodnevna sesija.

Na osnivačkom kongresu Evropskog pravnog instituta, na kome je, po pozivu, učestvovalo preko 400 pravnika iz svih oblasti prava (sa univerziteta, sudije, notari, advokati i predstavnici iz drugih profesionalnih pravnih organizacija) iz cele Evrope (među kojima je bila i potpisnica ovih redova), ispoljena je snažna podrška osnivanju jednog takvog instituta. Među govornicima na kongresu su, pored najuglednijih univerzitetskih profesora sa elitnih evropskih univerzita, bili i predstavnici Evropske komisije, kao npr. Martin Selmejr (Martin Selmayr), potpredsednik EK, zatim Evropskog parlamenta kao što je Dajana Volis (Diana Wallis), potpredsednica EP, predstavnik Evropskog suda pravde Vasilios Skuris (Vassilios Skouris), predsednik ESP, predstavnik Evropskog suda za ljudska prava Kristos Rozakis (Christos Rozakis), bivši potpredsednik ESLJP, predstavnik Međunarodne akademije za uporedno pravo prof. dr Džordž Berman (George Bermann), predsednik MAUP, predstavnik „Max Planck” instituta prof. dr Rajnhard Cimerman (Reinhard Zimmermann), direktor MPI, i mnogobrojni pravni eksperti iz drugih profesionalnih institucija i organizacija.

U Manifestu ELI-ja se ističe da je to nezavisna, neprofitna organizacija koja je ustanovljena radi iniciranja, vođenja i olakšavanja istraživanja,

pripremanja preporuka i obezbeđenja praktičnog savetovanja (vodiča) u oblasti evropskog pravnog razvoja. Gradeći se na bogatstvu raznovrsnih pravnih tradicija, traga za boljim pravom u Evropi i za unapređenjem Evropskih pravnih integracija – u tome je njegova misija. Svojim naporima ELI će nastojati da doprinese formiranju mnogo snažnije Evropske pravne zajednice, integrišući dostignuća različitih pravnih kultura, podržavajući vrednosti uporednih znanja i prihvatajući istinsku pan-evropsku perspektivu. Kao takav, njegov rad obuhvata sve grane prava tj., kako materijalno i procesno tako i privatno i javno pravo.

ELI-jevi osnovni zadaci bi bili:

1. Da ocenjuje i stimuliše razvoj prava Evropske unije, pravne politike i prakse, a posebno da daje predloge za dalji razvoj *acquis communautaire*-a i za unapređenje primene zakona Evropske unije od strane država članica.
2. Da identifikuje i analizira pravni razvoj u oblastima koje su u kompetenciji država članica koje su relevantne na nivou Evropske unije.
3. Da proučava pristup Evropske unije u pogledu međunarodnog prava i unapredi ulogu koju bi pravo EU moglo globalno da ima.
4. Da vodi i olakšava pan-evropska istraživanja, posebno da priprema, ocenjuje i poboljšava principe i pravila koja su zajednička za evropski pravni sistem.
5. Da obezbedi forum za diskusiju i saradnju pravnika bez obzira na njihovu profesiju ili zanimanje, između ostalog, univerzitetski profesori, sudije, advokati i drugi pravni profesionalci koji pokazuju aktivan interes za evropski pravni razvoj i da zajedno predstavljaju širok raspon pravnih tradicija.

Evropski pravni institut deluje po sopstvenoj inicijativi ali je na raspolaganju i drugim institucijama koje su angažovane na razvoju prava u Evropi, bilo na međunarodnom ili nacionalnom nivou. Pošto njegova perspektiva nije ograničena na evropsko iskustvo, ELI je otvoren za saradnju sa van-evropskim ili međunarodnim organizacijama, kao što je Američki pravni institute (ALI) ili UNIDROIT.

ELI je posvećen principima sveobuhvatnog i kolaborativnog rada, nastojeći da premosti često zapažen jaz između različitih pravnih kultura, između javnog i privatnog prava, kao i između nauke i prakse. Radi unapređenja te angažovanosti ELI nastoji da uključi širok spektar ličnosti, odražavajući bogatstvo pravnih tradicija, pravnih disciplina i stručnih okvira koji se mogu naći širom Evrope. ELI je isto tako otvoren za primenu raznih metodoloških pristu-

pa i pretresanje pogleda i perspektiva što je moguće šireg auditorijuma onih koji dele istu viziju.

Savet Evropskog pravnog instituta je jednoglasno doneo odluku da sedište Sekretarijata Evropskog pravnog instituta bude u Beču. Inače, prema pravilima Instituta, zainteresovani su mogli da podnesu ponude i izlože svoje uslove u vezi sa sedištem Sekretarijata. Na javnom tenderu su podnete tri ponude, i to su učinili Evropski univerzitet instituta iz Firence, Veliko Vojvodstvo Luksemburga i Univerzitet iz Beča i, kao što je pomenuto, ova treća ponuda je prihvaćena.

Za prvog predsednika Evropskog pravnog instituta izabran je sir Frensis Džejkobs (Francis Jacobs), profesor Londonskog kraljevskog koledža (King's College London) i bivši visoki službenik Evropskog suda pravde.

Redovni članovi Izvršnog odbora ELI-ja su Benedikt Fovark Koson (Bénédicte Fauvarque-Cosson), profesorka Univerziteta Pantheon – Assas, koja je istovremeno i potpredsednik ELI-ja, zatim Kristijan Vendehorst (Christiane Wendehorst), profesorka Pravnog fakulteta u Beču, blagajnik Snežana Botušarova (Snezhana Botusharova), sudija Ustavnog suda Kosova, Fabricio Kafadi (Fabrizio Cafaggi), profesor Evropskog pravnog instituta iz Firence i Johan Gernand (Johan Gernandt), viši savetnik advokatske kancelarije Vinge iz Stokholma.

Priredila prof. dr *Olga Cvejić Jančić*,
član Evropskog pravnog instituta

СА СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА одржане 30. 09. 2011. године

1. СУВАРА БРАНКА (ЈМБГ:2307984805301), дипломирани правник, рођена 23. 07. 1984. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 09. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Бачкој Паланци, Скојевска 1. – БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника СУВАРА БРАНКА, адвокатски приправник код Травар Ристе, адвоката у Новом Саду, са даном 29. 09. 2011. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

2. МИТРОВИЋ ГОРАН (ЈМБГ:2503977183919), дипломирани правник, рођен 25. 03. 1977. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 09. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Петра Драпшина 1.

3. ЂОРЂЕВИЋ мр ДРАГАН (ЈМБГ:2302975800028), дипломирани правник, рођен 23. 02. 1975. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 09. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Петра Драпшина 1.

4. ВИЛОВ МАРИН (ЈМБГ:2004962820010), дипломирани правник, рођен 20. 04. 1962. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 09. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Мирка Боговића 5.

5. ЛОШИЋ НАТАЛИЈА (ЈМБГ:2311983845234), дипломирани правник, рођена 23. 11. 1983. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 09. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сенти, Поштанска 4.

6. РАТКЕЛИЋ ГОРАНА (ЈМБГ:2611982895010), дипломирани правник, рођена 26. 11. 1982. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 09. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сремској Митровици, Босутски пут 127.

7. ВРЕКИЋ др ДУШАН (ЈМБГ:0609958880019), дипломирани правник, рођен 06. 09. 1958. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 09. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Инђији, Југ Богдана 14, локал 11.

8. МАРИНКОВИЋ КУЉХАВИ ЗОРИЦА (ЈМБГ:3107961885043), дипломира- ни правник, рођена 31. 07. 1961. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 09. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Старој Пазови, Бранка Радичевића 12–14, локал 13.

9. ЧЕЛИЋ ТАТЈАНА (ЈМБГ:0301969715414), дипломирани правник, рођена 03. 01. 1969. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 09. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Руми, Главна 176, Пословни центар Атријум, локал ЛС6.

10. ПЕТКОВИЋ ВИДИЋ РАДМИЛА (ЈМБГ:1102968307801), дипломирани правник, рођена 11. 02. 1968. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 09. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Руми, Станка Пауновић Вељка 141.

11. ЂУРИШИЋ ДРАГОМИР (ЈМБГ:0502954870036), дипломирани правник, рођен 05. 02. 1954. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 09. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Белој Цркви, Доситејева бб – Ламела 3.

12. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду СТЕФАНИШИН ЖАНА, рођена 29. 01. 1980. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Игњатић Данијела, адвоката у Беочину, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

13. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду КАРАВЕЗИЋ ЖАНА, рођена 26. 07. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Грба Божићара, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

14. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ИВКОВИЋ ЈЕЛЕНА, рођена 06. 10. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Лакићевић Вуксана, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

15. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду МАРАШ ИВАНА, рођена 25. 09. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код др Алексић Немање, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

16. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду РАДУЛОВИЋ ЉУБИЦА, рођена 20. 09. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код мр Кљајић Дејана, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

17. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду РАДУСИН БОСИЉКА, рођена 26. 05. 1985. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Бркић Небојше, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

18. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ПОПОВИЋ ВЕРИЦА, рођена 15. 10. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Пухаловић Александра, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

19. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ДИВЉАК САЊА, рођена 13. 08. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Жељка Маровића, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

20. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ДИВЉАК САЊА, рођена 22. 11. 1983. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Лекић Весне, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

21. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ВУКОВИЋ ЈЕЛЕНА, рођена 08. 04. 1981. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Зелничевић Јелене, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

22. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ВУЈОВИЋ ВАЊА, рођена 31. 08. 1982. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Шоти Феђе, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

23. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду САВКОВ ЗОРИЦА, рођена 18. 06. 1969. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Крстић Драгане, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

24. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЦАРАН МИРЧЕА, рођен 25. 07. 1982. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Крстић Драгане, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

25. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЈОВИЋ МИЛОРАД, рођен 01. 02. 1983. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Јовичић Ранка, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

26. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду НЕДЕЉКОВ МИЛАН, рођен 09. 02. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Недељков Ђорђа, адвоката у Новом Саду, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

27. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ВУЈИЧИЋ БОГДАН, рођен 20. 06. 1982. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Вујичић Радомира, адвоката у Сремској Митровици, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

28. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БЛАНУША НАТАЛИЈА, рођена 23. 04. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Иванчевић Божицара, адвоката у Сомбору, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

29. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду АЛИНЧИЋ САРА, рођена 23. 12. 1983. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Милић Страхиње, адвоката у Сомбору, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

30. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ВУКИЧЕВИЋ СТЕФАН, рођен 06. 09. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Вукичевић Радивоја, адвоката у Сомбору, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

31. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ОРЕЉ НИКА, рођена 12. 10. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Орел Зорана, адвоката у Апатину, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

32. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду САЈАК ВЛАДИМИР, рођен 09. 10. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Јоксовић Марије, адвоката у Кули, дана 30. 09. 2011. године, у трајању од две године.

33. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ГРУЈИЋ ДУШАН, адвокат у Зрењанину са даном 16. 09. 2011. године, због пензионисања. – Именовани и након брисања задржава чланство у Посмртном фонду Адвокатске коморе Војводине. – Поповић Зоран, адвокат у Зрењанину, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије Грујић Душана.

34. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ШКУНДРИЋ МИОДРАГ, адвокат у Панчеву са даном 31. 08. 2011. године, због заснивања радног односа. – Јаковљевић Стеван, адвокат у Панчеву, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије Шкундрић Миодрага.

35. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ТЕЛЋЕШИ ИШТВАН, адвокат у Бачкој Тополи са даном 26. 08. 2011. године, услед смрти. – Халас Атила, адвокат у Бачкој Тополи, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије Телђеши Иштвана.

36. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине САМАРЦИЋ ВЛАДИМИР, адвокат у Сечњу са даном 15. 08. 2011. године, услед смрти. – Вујовић Зоран, адвокат у Сечњу, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије Самарцић Владимира.

37. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ГАЋЕША АНА-ЈАСМИНА, адвокат у Новом Саду са даном 14. 09. 2011. године, услед смрти. – Мостарац Горан, адвокат у Новом Саду, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије Гаћеша Ана-Јасмине.

38. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ЈОВИЋ ВЛАДИМИР, адвокатски приправник у Бачкој Паланци, на адвокатско-приправничкој вежби код Амицић Грује, адвоката у Бачкој Паланци, са даном 05. 09. 2011. године.

39. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да КОВАЧЕВИЋ ЈЕЛЕНИ, адвокату у Новом Саду, привремено престаје право на бављење адвокатуром због породилског одсуства од 26. 08. 2011. до 24. 08. 2012. године. – Танкосић Драган, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

40. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да НИКОЛИЋ СВЕТЛАНИ, адвокату у Новом Саду, привремено престаје право на бављење адвокатуром због породилског одсуства од 22. 09. 2011. до 20. 09. 2012. године. – Бабић Николина, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

41. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ПРОКИЋ МИРЈАНИ, адвокату у Сремској Митровици, привремено престаје право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета од 16. 09. 2011. до 16. 09. 2012. године. – Цундра Зорица, адвокат у Сремској Митровици, одређује се за привременог заменика.

42. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да БУЛОВИЋ МИЛАНУ, адвокату у Сомбору, привремено престаје право на бављење адвокатуром због болести почев од 25. 09. 2011. године. – Гвојић Жељко, адвокат у Сомбору, одређује се за привременог заменика.

43. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ЛАУШЕВИЋ МАЈИ, адвокату у Новом Саду, привремено престаје право на бављење адвокатуром због избора за народног посланика у Народној скупштини РС, почев од 01. 09. 2011. године, док траје посланички мандат. – Амижић Радивој, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

44. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је Видаковић Тамара, адвокат у Новом Саду променила презиме, које сада гласи МОЈСЕЈЕВ.

45. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је КРНАЈСКИ ЛАЗАРЕВ ЈОВАНА, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинула адвокатско-приправничку вежбу код Михајловић Дејана, адвоката у Новом Саду дана 31. 08. 2011. године, те да исту наставља код Шијан Николе, адвоката у Новом Саду дана 01. 09. 2011. године.

46. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ВУЧКОВИЋ ОЛИВЕРА, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинула адвокатско-приправничку вежбу код Пухаловић Александра, адвоката у Новом Саду дана 29. 08. 2011. године, те да исту наставља код Тодоровић Милоша, адвоката у Новом Саду дана 30. 08. 2011. године.

47. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ЦВЕЈИЋ НЕНАД, адвокатски приправник у Банатском Брестовцу, прекинуо адвокатско-приправничку вежбу код Перић Косе, адвоката у Банатском Брестовцу дана 09. 09. 2011. године, те да исту наставља код Хоровић Владимира, адвоката у Новом Саду, дана 10. 09. 2011. године.

48. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ДАУТОВИЋ НИНА, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинула адвокатско-приправничку вежбу код Глумац Наташе, адвоката у Новом Саду дана 12. 09. 2011. године, те да исту наставља код Рољић Јове, адвоката у Сремској Митровици, дана 13. 09. 2011. године.

49. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да су КУВИЗИЋ ЖЕЉКО и ТАДИЋ НИКОЛА, адвокати у Новом Саду, основали Заједничку адвокатску канцеларију са седиштем у Новом Саду, Максима Горког 6/6, први спрат, почев од 05. 09. 2011. године.

50. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ТЕШАНОВИЋ ЈЕЛЕНА, адвокатски приправник на адвокатско-приправничкој вежби код Лакићевић Вуксана, адвоката у Новом Саду, наставила да обавља вежбу након што је била привремено спречена због породилског одсуства, дана 05. 09. 2011. године.

51. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МАТЕЈИЋ ЖИВОЈИН, адвокат у Панчеву, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Црепају, Београдска 39, почев од 03. 09. 2011. године.

52. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ВЛА БОГДАН, адвокат у Футогу, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Нови Сад, Сремска 3, почев од 30. 09. 2011. године.

53. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МИХАЈЛОВИЋ ДЕЈАН, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Гогољева 13А, почев од 15. 09. 2011. године.

54. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МИШЧЕВИЋ ВОЈИСЛАВ, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Дожа Ђерђа 2, почев од 18. 09. 2011. године.

55. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МИЉКОВИЋ СРЂАН, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Булевар Јована Дучића 36/214, почев од 19. 09. 2011. године.

56. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је АЛАНОВИЋ МИЛАН, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Мирослава Антића 4/1, почев од 19. 09. 2011. године.

57. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је КУЉХАВИ ЈАНКО, адвокат у Старој Пазови, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Бранка Радичевића 12–14, локал 13, почев од 12. 09. 2011. године.

58. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ЧИПАК СИНТИЈА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Радничка 7, почев од 15. 09. 2011. године.

59. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је СОКИЋ ЈЕЛЕНА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Гогољева 13А, почев од 15. 09. 2011. године.

60. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ЂУРИЋ М. БИЉАНА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Васе Стајића 17/1, почев од 01. 09. 2011. године.

61. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ВЕЛИКИНАЦ ГОРДАНА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Максима Горког 48Б, почев од 01. 09. 2011. године.

62. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ВИТОМИРОВИЋ НЕМАЊА, адвокат у Суботици, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Ђуре Ђаковића 15, почев од 12. 09. 2011. године.

63. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ЈОВАНОВИЋ СЛОБОДАН, адвокат у Суботици, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Трг цара Јована Ненада 15/5, почев од 01. 09. 2011. године.

64. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је РАЦИЋ ДРАЖЕН, адвокат у Суботици, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Ђуре Ђаковића 15, почев од 12. 09. 2011. године.

65. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ВУЈОВИЋ ЗОРАН, адвокат у Сечњу, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Вожда Карађорђа 55, почев од 16. 09. 2011. године.

66. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је АМИЦИЋ НАЂ СВЕТЛАНА, адвокат у Сомбору, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Мите Поповића 4 (у дворишту), почев од 15. 09. 2011. године.

67. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ПЕРИЋ ДАМИР, адвокат у Сомбору, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Стапарски пут 20, почев од 28. 09. 2011. године.

68. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је БОГОВАЦ ПРЕДРАГ, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Мирослава Антића 4, почев од 28. 09. 2011. године.

69. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ЈОВАНЧЕВИЋ РАДОМИР, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Мирослава Антића 4, почев од 28. 09. 2011. године.

70. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је КАЛУЂЕРСКИ МИЛАН, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Мирослава Антића 4, почев од 28. 09. 2011. године.

71. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ОМЕРАГИЋ ПАНТИЋ МАЈА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Мирослава Антића 4, почев од 28. 09. 2011. године.

72. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је УЗЕЛАЦ МИЛЕНА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Мирослава Антића 4, почев од 28. 09. 2011. године.

Управни одбор

Уређивачки одбор *Гласника* моли сараднике да текстове за објављивање достављају уз уважавање следећих сугестија:

- примерак рада доставити одштампан и потписан;
- по могућности, доставити рад и електронском поштом (*panonija@eunet.rs*) или на дискети;
- фусноте писати у дну одговарајуће странице;
- у библиографским подацима за књиге уз уобичајене податке обавезно навести и издавача;
- уз чланке доставити резиме и кључне речи;
- пожељно је доставити и превод резимеа на енглески, немачки или француски језик.

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Издази 12 пута годишње
у месечним свескама.

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 10.000,00 дин.,
за иностранство 110 евра
(текући рачун број 340-1482-43 са назнаком „за Гласник“)

Овај број је закључен 30. септембра 2011. године.

Тираж: 1.700 примерака

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01
од 11. априла 1991. године на ову публикацију плаћа се
основни порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Компјутерски слог: *Татјана Божић*, Нови Сад

Штампа: OFFSET PRINT, Нови Сад